

Slika djeteta u zbirci bajki Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić

Cindrić, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:707432>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET RIJEKA

Iva Cindrić

Slika djeteta u zbirci bajki *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Slika djeteta u zbirci bajki *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Dječja književnost s medijskom kulturom

Mentor: izv. prof. dr. sc. Maja Verdonik

Student: Iva Cindrić

Matični broj: 0299011790

U Rijeci,

srpanj, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Iva Cindrić

SAŽETAK

U radu se analizira uloga likova djece u zbirci bajki *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić. Likovi djece promatraju se s obzirom na podjele na stvarne i nestvarne likove, odnos prema likovima odraslih, doprinos bajkovitosti priča u kojima se pojavljuju itd. Težište analize je na pričama: *Ribar Palunko i njegova žena*, *Regoč*, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, *Lutonjica Toporko i devet župančića* i *Jagor*. Cilj analize je pokušati odgovoriti na pitanje je li zbirka bajki *Priče iz davnine* namijenjena djeci i na koji način (u cijelosti ili pojedinim bajkama). Rad će uključiti osvrt na Ivaninu kuću bajke u Ogulinu. Većina stručnjaka (Crnković, 1967, prema Anić, 2016) zagovara bajke te vidi temelj za životno učenje djece kroz razne aspekte života. Rezultati analize pokazuju da su *Priče iz davnine* namijenjene djeci te svaka priča ima pouku i životnu lekciju koju dijete može usvojiti njima.

Ključne riječi: *Priče iz davnine*, Ivana Brlić-Mažuranić, lik djeteta, bajka, Ivanina kuća bajke

SUMMARY

The role of children's characters in the collection of fairy tales from Ivana Brlić-Mažuranić's *Croatian Tales of Long Ago* is examined in this paper. Children's characters are viewed in terms of divisions into real and unreal characters, their relationship to adult characters, their contribution to the fairytale of stories in which they appear, etc. The focus of the analysis is on the stories: *Ribar Palunko i njegova žena*, *Regoč*, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, *Lutonjica Toporko i devet župančića* and *Jagor*. The aim of the analysis is to try to answer the question whether the fairy tale collection of *Croatian Tales of Long Ago* is intended for children and in what way (in whole or in individual fairy tales). The work will include a review of Ivana's fairy tale house in Ogulin. Most experts (Crnković, 1967, according to Anić, 2016) advocate fairy tales and see the foundation for children's life learning through various aspects of life. The results of the analysis show that Croatian tales from long ago are intended for children and each story has a life lesson that a child can learn from them.

Keywords: *Croatian Tales of Long Ago*, Ivana Brlić-Mažuranić, the character of a child, fairy tale, Ivana`s house of fairy tales

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ.....	2
2.1. <i>Priče iz davnine</i>	4
3. VLADIMIR KIRIN.....	5
4. ANALIZA ZBIRKE <i>PRIČE IZ DAVNINE</i>	7
4.1. <i>Ribar Palunko i njegova žena</i>	8
4.2. <i>Regoč</i>	12
4.3. <i>Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica</i>	15
4.4. <i>Lutonjica Toporko i devet župančića</i>	18
4.5. <i>Jagor</i>	22
5. ANALIZA OSTALIH PRIČA ZBIRKE <i>PRIČE IZ DAVNINE</i>	26
5.1. <i>Kako je Potjeh tražio istinu</i>	26
5.2. <i>Šuma Striborova</i>	28
5.3. <i>Sunce djever i Neva Nevičica</i>	32
6. JESU LI <i>PRIČE IZ DAVNINE</i> NAMIJENJENE DJECI I NA KOJI NAČIN?	34
7. IVANINA KUĆA BAJKE	36
8. ZAKLJUČAK	38
9. LITERATURA.....	40

1. UVOD

Ivana Brlić-Mažuranić hrvatska je autorica poznatih djela dječje književnosti. Ostvarila je veliki doprinos svojim djelima te će se i kroz ovaj rad analizom propitati priče u kojima su dominantni likovi djeteta. Priče koje će se detaljnije analizirati su *Ribar Palunko i njegova žena*, *Regoč*, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, *Lutonjica Toporko i devet župančića* i *Jagor*. U njima će se ponajviše sagledati odnos djece prema likovima odraslih, doprinos bajkovitosti priča u kojima se pojavljuje podjela na stvarne i nestvarne likove. Spomenut će se i ostale priče u *Pričama iz davnine* kao i dugogodišnja suradnja Ivane Brlić-Mažuranić s ilustratorom Vladimirom Kirinom. Cilj rada je između ostalog i odgovoriti na pitanje je li zbirka bajki *Priče iz davnine* namijenjena djeci i na koji način te ima li izuzetaka u nekim pričama. Postoji više teorija jesu li ili nisu *Priče iz davnine* namijenjene djeci što će se također spominjati i objasniti u određenom poglavlju te donijeti zaključak s obzirom na prikazane činjenice raznih stručnjaka.

Čak i danas, nakon više od sto godina od izlaska prve verzije *Priča iz davnine* djelo je poznato u Hrvatskoj i šire te su sva djeca upoznata s barem nekom od priča. Ogulin, rodni grad Ivane Brlić-Mažuranić, i dalje promovira svoju autoricu te se trudi djeci pružiti što čarobniji doživljaj i što bolju sliku bajkovitog stvaralaštva koje krase njezina djela. Tako je i u Frankopanskom kaštelu napravljena Ivanina kuća bajke u kojoj se na razne načine i aktivnosti djecu upoznaje s Ivanom Brlić-Mažuranić i njezinim djelima koja će biti detaljnije opisana u zasebnom poglavlju.

2. IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Ivana Brlić-Mažuranić, kraljica hrvatske bajke ili hrvatski Andersen, kako ju nazivaju (Zima, 2001, prema Fučkar, 2016), je rođena 18. travnja 1874. Njezino rodno mjesto je Ogulin, no kasnije seli s ocem Vladimirom Mažuranićem i majkom Henrijetom u Karlovac. Otac joj je također bio književnik, a uz to odvjetnik i povjesničar. I sama je u svojoj autobiografiji pisala o Ogulinu, sjećanju na njega te izvoru njezine mašte koji se skriva upravo u tom malom gradu. Oduvijek je zamišljala što se noćima sve događa oko Kleka i ti su fantastični prizori bogatili njezinu maštu svakodnevno (Zima, 2001, prema Fučkar, 2016).

Ivana Brlić-Mažuranić je već od mladosti učila mnogo jezika o kojima je znanje stekla privatnim podukama. Tako je poznavala engleski, talijanski, njemački francuski i ruski jezik. Već kao djevojčica je gajila strast prema spisateljstvu pa je na francuskom napisala *Ma Croatie* i *Lebonheur*. Kasnije piše pjesmu i na hrvatskom – *Zvijezdi moje domovine* nakon što je posjetila svoj rodni grad Ogulin. Bila je jako ustrajna u svojoj želji da postane spisateljica iako je to tada bilo zanimanje samo za muškarce. Bila je vrlo povezana sa svojim djedom Ivanom Mažuranićem te 1882. godine seli u Zagreb gdje vrijeme provodi s njime. Ističe poštovanje i divljenje koje i kasnije pamti i ima utkane u svoje misli. U njegove je spise odložila i svoje djelo, nepotpisano, u nadi da će jednog dana biti objavljeno (Hranjec, 2004, prema Fučkar, 2016). S napunjenih osamnaest godina, Ivana Mažuranić se udaje za odvjetnika Vatroslava Brlića iz ugledne hrvatske obitelji javnog i političkog života. Rađa šestero djece no nažalost dvoje brzo nakon poroda umire. Tijekom njihovog djetinjstva, odnosno prvih deset godina braka, vrlo je malo pisala sve dok djeca nisu bila zainteresirana za književnost. Ona je pisanje objeručke prihvatila i radosno djeci predstavila svijet bajki (Zima, 2001, prema Fučkar, 2016).

Ivana Brlić-Mažuranić je pisanje shvatila kao svojevrstu obvezu pa je djela koja je napisala svojoj djeci u svojoj nakladi počela i objavljivati. Tako je nastalo prvo djelo *Valjani i nevaljani* objavljeno 1902. godine, koje je zapravo zbirka pripovijedaka iz svakodnevnog života djece. Tri godine kasnije objavljuje djelo *Škola i praznici* (Zima, 2001, prema Fučkar, 2016).

Veliki pomak u njezinoj karijeri događa se 1913. godine kada izdaje dječji roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Nedugo zatim, 1916. godine objavljuje *Priče iz davnine* koje četiri godine kasnije ponovno izlazi u nepromijenjenom izdanju. Iste godine piše *Autobiografiju* čime odgovara na upit Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti koja ju 1931. godine predlaže za Nobelovu nagradu za književnost. Njezine su podatke željeli uvrstiti u Hrvatski biografski rječnik. Ponovno ju predlaže 1937. godine no tada Ivana Brlić-Mažuranić postaje prva ženska članica Akademije u povijesti. Bila je predložena i nominirana za Nobelovu nagradu više puta (Hranjec, 2004, prema Fučkar, 2016).

Njezina *Knjiga omladini* izlazi iste godine kad i ponovljeno izdanje *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*. Također je u svojoj karijeri napisala *Dječju čitanku o zdravlju*, u koja je zbirka dječjih stihova. Zatim sređuje obiteljsku građu iz arhiva te ju naziva *Iz arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi*. Kasnije piše i *Uvod k zbirci starih pisama 1848. – 1852*. Izuzev *Priča iz davnine*, o kojima više u sljedećem poglavlju, prevodi se i roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* na češki jezik. Kasnije piše i dječji povijesno-pustolovni roman *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata*, te se priprema za izdavanje njezine knjige *Srce od licitara* koja je objavljena tek nakon njezine smrti. Umire 21. rujna 1938. godine u Zagrebu (Zima, 2001, prema Fučkar, 2016).

Slika 1: Ivana Brlić-Mažuranić

2.1. Priče iz davnine

Slijedi veliki pomak za hrvatsku spisateljicu i to je izdavanje *Priča iz davnine* na engleskom jeziku pod nazivom *Croatian tales of long ago*. Nije prošla nezamijećeno te je dobila mnoge pohvale od kojih je i *hrvatski Andersen*. Treće izdanje, uz dodane priče *Lutonjica Toporko i devet župančića* te *Jagor*, izlaze 1926. godine. Ilustrira ih Vladimir Kirin te obogaćuje raznim inicijalima, vinjetama te vlastitim crtežima uživljavajući se u djela Ivane Brlić-Mažuranić. Nakon dvije godine zbirka se prevodi na švedski i češki jezik. *Priče iz davnine* su prevedene i na danski, ruski, francuski i slovački jezik. U prevođenju ruskog izdanja sudjelovao je sin Ivane Brlić-Mažuranić, Ivan. Zbirka sadrži osam bajki i to su *Kako je Potjeh tražio istinu*, *Ribar Palunko i njegova žena*, *Regoč*, *Šuma Striborova*, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, *Lutonjica Toporko i devet župančića*, *Sunce djever* i *Neva Nevičica* te *Jagor* (Pintarić, 2008, prema Fučkar, 2016). *Priče iz davnine*, kao što im naslov govori vremenski su smještene u prošlosti. O njihovom vremenskom određenju samo se nagađa. Veliki utjecaj na Ivanu Brlić-Mažuranić u njezinom pisanju je ostavila slavenska mitologija (Engler i Kos-Lajtman, 2011).

U njima je pokušano spojiti bajkovitost sa stvarnim svijetom i današnjicom pa se samo izvana čini da su priče davne, no ulazeći u dublju analizu pouka dolazi do izražaja (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016).

Taj utjecaj može se primijetiti u bajkama: *Kako je Potjeh tražio istinu*, *Sunce djever* i *Neva Nevičica*, *Lutonjica Toporko i devet župančića*, *Jagor* te *Šuma Striborova*. Gotovo u svim bajkama vidi se preuzimanje likova ili radnji iz slavenske mitologije (Kos-Lajtman i Horvat, 2011).

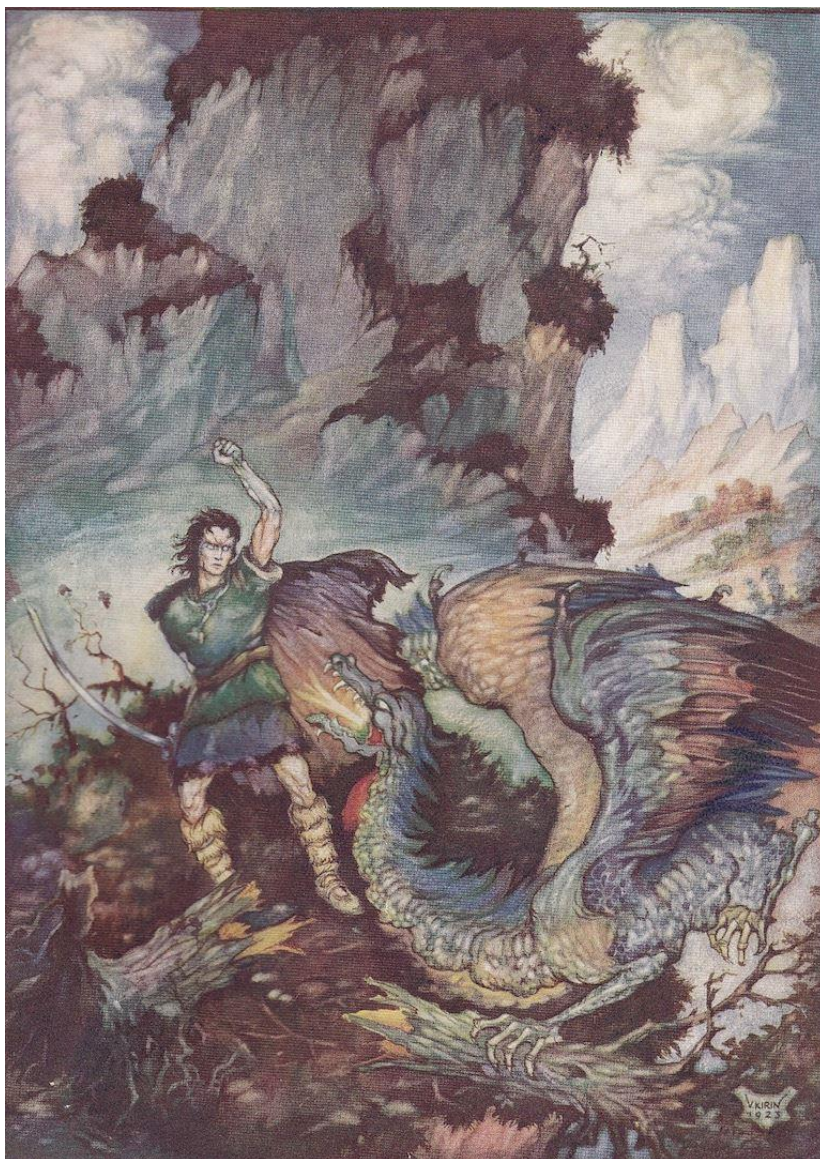
3. VLADIMIR KIRIN

Vladimir Kirin je grafičar i slikar koji je rođen 1894. godine u Zagrebu te umro 1936. godine također u Zagrebu. U tom gradu i pohađa tehničku školu koju završava 1919. Odlazi u London gdje usavršava rad na grafici i radi u časopisu *The Studio*, te surađuje s časopisima *The Architectural Review*, *The Apple* i *Colours*. Iz Londona odlazi u Beč na studij Likovne umjetnosti (Flego, 2009).

Razvija bogat opus tehnika kako crtačkih, tako grafičkih. Izrađuje razne dojmljive crteže, grafičke listove te predloške za ilustracije djela te i akvarele i crteže za *Priče iz davnine*. S Ivanom Brlić-Mažuranić započinje suradnju nakon njezinog nezadovoljstva ilustracijama Petra Orlića iz prvog izdanja *Priča iz davnine*. Zbog toga drugo izdanje izlazi bez ikakvih ilustracija. Nakon što upoznaje Vladimira Kirina, pretpostavlja se preko njezinog sina Ivana, on joj 1922. godine ilustrira omotnu stranicu dječjeg romana *Čudnovate zgone šegrta Hlapića*. Zbog velikog zadovoljstva tom ilustracijom njihova se suradnja odvija godinama kasnije, te Kirin i kasnije, nakon smrti autorice, ilustrira njezina djela. Prvo ilustrira englesko izdanje *Priča iz davnine*. On marljivo radi krajem 1922. i početkom 1923. godine te nakon raznih financijskih i drugih problema napokon izlazi engleska verzija 1924. godine. Ukupni trud se isplatio, a jako je pridonio i njezin brat Želimir Mažuranić koji je pokrenuo suradnju s Englezima. Ivana Brlić-Mažuranić je bila oduševljena te su se do 1926. samo na hrvatskom tržištu *Priče iz davnine* prodale u 14000 primjeraka (Dvorščak, 2016).

Tada dodaje još dvije priče u zbirku i to *Lutonjicu Toporka* i *devet župančića* te *Jagora*. Također zaposli Vladimira Kirina za ilustraciju što on prihvaća te ilustrira treće izdanje *Priča iz davnine* koje je bilo gotovo jednako kao englesko izdanje. Kasnije su *Priče iz davnine* premještene u dječju književnost te ih ponovno ilustrira Vladimir Kirin, no kao dječje ilustracije. Priče doživljavaju veliki uspjeh a dodatnu čar imaju ilustracije koje su napravljene u dugogodišnjoj suradnji i po uzoru na maštu velike hrvatske spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić te poznatog ilustratora Vladimira Kirina (Lovrić Kralj i Dvorščak, 2018).

Slika 2: Ilustracija Vladimira Kirina za *Priče iz davnine*

4. ANALIZA ZBRIKE PRIČE IZ DAVNINE

Priče iz davnine priče su koje se, i nakon više od sto godina od izlaska prve verzije, pričaju i čitaju djeci diljem Hrvatske, ali i svijeta. U zbirci *Priče iz davnine* nalaze se bajke u kojima su se mnoga djeca od najranije dobi upoznala s likovima čudesnog svijeta koji je stvorila Ivana Brlić-Mažuranić.

Autori Crnković i Težak (2018) opisuju bajku kao strukturiranu priču. Navode kako se u bajkama radnja odvija u prostoru i vremenu koji su nedefinirani i to na posve čudesan i neobičan način. U bajci nema detaljnih opisa događaja i likova te je etika određena pobjedom i srećom (Crnković i Težak, 2018, prema Šimunović, 2018). U nestvarnom svijetu bajki radnja se odvija bez određenog mjesta i određenih karaktera, a puna je čudesnih zbivanja. To je bezvremenska zemlja u kojoj se skromni junaci žene kraljevnama, ubijaju protivnike i nasljeđuju kraljevstva (Crnković, 1987, prema Katalinić, 2019). Proučavajući i uspoređujući definicije može se zaključiti da se svi autori slažu oko isprepletanja dobra i zla, stvarnog i nestvarnog, realnog i nerealnog, čudesnog i zbiljskog te da na kraju dobro uvijek pobjeđuje zlo (Anić, 1991, prema Šimunović, 2018). U bajci su najčešće prisutni likovi koji su podijeljeni prema socijalnom statusu, na bogate (kraljevi, kraljice, prinčevi, princeze...) i siromašne (trgovac, mlinar, drvosječa...). Dobrota likova najčešće je iskazana izgledom, odnosno ako je djevojka dobra, prikazuje se kao iznimno lijepa, zli likovi najčešće su također, prikazani lijepim, no ne znaju se nositi s time te ljepota u njima izaziva pakost i taštinu (Bognar, 2001, prema Branilović, 2016). Likovi mogu biti stvarni i nadnaravni. Nadnaravni likovi u bajkama najčešće su vile, vještice, patuljci, zmajevi itd. (Bognar, 2001, prema Branilović, 2016).

S obzirom na to da je zbirka *Priče iz davnine* vrlo poznata zbirka bajki u Hrvatskoj, u kojoj se djeca upoznaju s raznim dječjim likovima u sljedećim poglavljima će se analizom propitati upravo uloga likova djece u ovoj zbirci. U nastavku rada analizirat će se bajke iz zbirke u kojima se pojavljuju dječji likovi. Prema tome, analizirat će se priče *Ribar Palunko i njegova žena*, *Regoč*, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, *Lutonjica Toporko i devet župančića* i *Jagor*. Likovi djece promatrat će se s obzirom na podjelu na stvarne i

nestvarne likove te će se analizirati njihov odnos prema likovima odraslih i doprinos bajkovitosti priča u kojima se pojavljuju.

U radu će se, također, analizirati i ostale bajke iz zbirke: *Kako je Potjeh tražio istinu*, *Šuma Striborova* i *Sunce djever i Neva Nevičica*. U ovim bajka se ne pojavljuju likovi djece, već likovi u dobi od adolescencije do starosti, no one će se analizirati kako bi se prikazao cijeli opus zbirke te kako bi se ispitao njihov doprinos bajkovitosti. Analizom ovih bajki i uloge dječjih likova koji se pojavljuju u njima pokušat će se odgovoriti na pitanje jesu li *Priče iz davnine* priče namijenjene djeci i ako jesu, kako?

4.1. Ribar Palunko i njegova žena

Sam naslov ukazuje na dva dominantna lika u bajci: Palunka, koji je duboko nesretan i nezadovoljan, po njegovom mišljenju, suviše skromnim životom i njegovu ženu koja je od samog početka karakterizirana kao požrtvovna i moralna osoba čiji osjećaj opće etičnosti i briga za vlastitu obitelj nadmašuju sve ostale porive i nagone. Dimenziji stvarnih likova, uz njih dvoje, pripada i njihov sin Vlatko čiji značaj će biti rastumačen dalje u tekstu. I u ovoj bajci, kao i u svakom djelu kojemu pripisujemo takvu žanrovsku odrednicu, javljaju se i nestvarni likovi u obliku nadnaravnih bića koji svojim djelovanjem utječu na živote stvarnih likova i time ih mijenjaju. Konkretno u ovoj bajci to su Zora-djevojka, Morski kralj, tri čudovišta, Morske djevice itd. Ono što je važna odrednica svake bajke, a što možemo primijetiti u ovom tekstu je to što sami likovi nisu začuđeni nadnaravnim pojavama što ih pogađaju i čudesnim bićima oko njih. Dapače, oni to prihvaćaju kao dio vlastitog svijeta i vremena. To ukazuje na činjenicu da su u bajci stvarni i nestvarni prostor, a samim time i likovi, relativizirani i često se preklapaju te sami ne bi mogli funkcionirati. Prvi primjer toga se nalazi odmah na početku bajke gdje siromašni ribar Palunko nezadovoljan time što životari i što mu je svaki dan isti odluči izaći na pučinu i postiti tri dana kako bi prizvao Zoru-djevojku. Zora-djevojka poznati je lik koji Ivana Brlić-Mažuranić preuzima iz slavenske mitologije koja je u isto vrijeme djevojka, majka i starica i time simbolizira tri dijela dana: jutro, večer i noć. Ona svaku noć umire sa suncem i ujutro se ponovno rađa. U slavenskoj mitologiji nosila je sreću i blagostanje. Palunko nije iznenađen niti prestrašen time što mu se Zora ukazala, već njezinu pojavu vidi kao izlaz iz vlastitih problema. Zora, zahvalna što je

Palunko poštedio ribe koje bi inače ulovio, nudi mu jednu želju. Palunko zaželi da ga spasi njegovog bijednog, monotonog života, no Zora mu ne daje eksplicitno ono što želi, već daje ono što smatra da mu je potrebno. Rečeno je vidljivo i u sljedećim odlomcima: „Tako Palunko sjedi tri dana i tri noći u svom čunu na morskoj pučini (...) Kad treći dan istom počelo svitati, al se iz mora izdigne srebrn čun, na njem zlatna vesla, a u čunu, kao kraljevna jasna, stoji blijeda Zora-djevojka. (...)Tri dana čuvao si život mojim ribicama, a sad reci, što želiš da ti dobro učinim? —progovori Zora-djevojka. (...)Pomozi mi iz ove bijede i pustoga života. (...) Idi kući, naći ćeš, što ti treba, — reče njemu Zora-djevojka. Kako rekla, tako propala sa srebrnim čunom u more” (Brlić-Mažuranić 1997: 25.).

Tada Palunko naiđe na siroticu koju onda uzima za ženu, a kasnije dobiva i sina imena Vlatko. Ona mu svaki dan priča svakakve čudesne priče od kojih je jedna i ona o Morskom Kralju. Palunko smatra da je Zorin dar bila ta djevojka jer ga ona može odvesti do blagodati za kojima toliko čezne: „Ovo je žena vilinska, pokazat će mi put do blaga zmajeva ili do vrta kraljevine. Treba samo da se strpim, da je ne ojadim.” (Brlić-Mažuranić 1997: 26). Nestrpljiv i nezreo, vođen čežnjom da pobjegne od svog skromnog i siromašnog života, natjera ženu da idu tražiti kraljevstvo Morskog Kralja ne shvaćajući da pravo bogatstvo leži u ljubavi njegovog sina i odanosti njegove žene. Žena mu pak pokušava objasniti da je riječ o zabludi, no on je ne sluša, a ona mu ostaje vjerna i odana unatoč njegovoj nerazboritosti. Na putu se razdvoje i izgubi im se sin Vlatko, a žena mu od tuge zaniyemi. Zora upozorava Palunka da ako jednom ode da će se teško vratiti, ali Palunko to zanemaruje. Prvo je fasciniran ljepotom i raskoši dvora Morskog Kralja, ali onda ugleda izgubljenog sina Vlatka koji ga ne prepoznaje. Taj događaj u bajci možemo shvatiti kao svojevrsan preokret jer tada Palunko shvaća da je bio nezahvalan te da je izgubio sina i ženu. Želi se vratiti kući sa sinom jer uviđa da je pogriješio i da je sve materijalno dobro inferiorno naspram obitelji. Njegovo putovanje Morskom Kralju ujedno možemo shvatiti i kao njegov put prema emocionalnom sazrijevanju (Peroš i sur., 2007, prema Fučkar 2016). Vidljivo je to i u sljedećim riječima: „Duše mi, bio sam isti kao i Kralj Morski. Imao sam dijete, što mi se u bradu penjalo, ženu, što mi čuda kazivala — a lobode, brate, koliko hoćeš, ne trebaš se ni pred kim prebacivati!” (Brlić-Mažuranić 1997: 30.).

Ivana Brlić-Mažuranić vrlo vjerno prikazuje nesreću i očaj jedne majke (Brlić-Mažuranić, 2010, prema Fučkar, 2016) kojoj je oduzeto dijete i koja ne zna ako će ga ikada više

vidjeti. Njezina tuga toliko je velika da je ne može izraziti niti suzama, već samo nijemo hoda po kući cijeli dan i obavlja svakodnevne poslove:

„(...) ukočile joj se suze na srcu, a od velike joj se žalosti prekinula riječ, te ona onijemjela. (...) Žena niti plače, niti kuka, nego nijema po kući radi i Palunka dvori, a kuća tiha i pusta kao grob” (Brlić-Mažuranić, 1997: 27).

Kada je Palunko napušta kako bi otišao u dvore Morskog Kralja ona zapašta i ognjište i svakodnevne poslove te kontemplira da počini samoubojstvo i stane na kraj svim svojim jadima:

„Žena Palunkova u kući samovala i tugovala. (...) sjedi sirota njemica na pragu, niti radi, niti sprema, niti plače, niti kuka, nego se ubija jadom i čemerom. (...)Meni dojadilo čekanje. Il da skočim u more, il da se razbijem o stijenu?” (Brlić-Mažuranić 1997: 30-31).

Iako bi većina pretpostavila da je Palunko glavni lik ove priče zapravo je njegova žena ta koju bi mogli nazvati protagonistom jer je izuzetno moralna te njezin osjećaj požrtvovnosti, brige i odanosti daleko nadmašuje Palunka koji je, prije nego što nauči lekciju, uglavnom motiviran bogatstvom i materijalnim dobitcima te ih smatra sinonimom za sreću. Ona se unatoč svoj nesreći koja ju je pogodila ipak odlučuje da vrijedi živjeti te nalazi utjehu u savjetu majke koja se manifestira u liku košute. Palunkova žena sama odlazi u potragu za izgubljenim mužem i sinom sprema na kušnje koje je čekaju putem. Tri kušnje tj. tri čudovišta s kojima se susreće nas ponovno navode na fantastične elemente u bajci. Riječ je o majci svih zmija, majci svih ptica i majci svih pčela. Svaka od njih pred Palunkovu ženu stavlja određenu kušnju koju ona mora prevladati svojim karakterom ne bi li uspjela doći do sina i djeteta. Nude joj bisere, povratak njezinog glasa, a na kraju i povratak djeteta, no ona iznova demonstrira snagu svoje volje, nesebičnost i ljubav prema obitelji te odbija sve njihove ponude: „Ne pečali me, zlatna pčelo! Ne puštam te na slobodu, jer ja moram kroz pećinu proći. Ja sam svoje čedo oplakala i u srcu svome pokopala. Nisam amo došla radi sreće svoje (...)” (Brlić-Mažuranić 1997: 33).

Na kraju zajedničkim snagama i uz pomoć Zore-djevojke uspijevaju pobjeći iz kraljevstva Morskoga Kralja.

U ovoj bajci Ivane Brlić-Mažuranić lik djeteta možemo opisati kao sporedan i poprilično pasivan. Riječ je o malom djetetu koje se još ne može brinuti samo o sebi te je time

posljedično ovisno o brizi drugih (Molvarec, 2016). Molvarec (2016) u svojoj knjizi navodi kako takva slika bezbrižnog, objesnog, razmaženog djeteta koje ne mari ni za što upućuje na činjenicu da dijete u „modernim” obiteljima postaje centrom pažnje roditelja. Također upućuje i na razlike u odgoju među siromašnijim obiteljima kao što je Palunkova i bogatijima kao što je ona Morskoga kralja (Molvarec, 2016). Vlatka možemo shvatiti i kao sve ono što bi Palunko zapravo htio biti i imati, a ne može. Od svih simbola direktno vezanih uz lik djeteta u ovom djelu najvažniji je simbol zlatne jabuke. Ona predstavlja neograničeno obilje i bogatstvo bez granica. Djetetu ta jabuka ispada iz ruke u trenutku kada prepozna vlastitu majku te se ta scena ne tumači s negativnim prizvukom, već zapravo potvrđuje poantu cijele bajke, a to je da je obitelj značajnija i vrijednija od bilo kojeg zlata i bogatstva.

Najznačajniju ulogu od svih fantastičnih bića ima Zora-djevojka. Ona se u slavenskoj mitologiji poistovjećuje se sa zvijezdom vodiljom tj. Danicom čije je drugo ime Zornica. Upravo time se najbolje i objašnjava njezina uloga s obzirom na to da ona usmjerava stvarne, ljudske likove u bajci i pomaže im da dođu do njihovog cilja. Istu ulogu ima i manifestacija majke Palunkove žene u obliku košute koja djeluje kao dobronamjerni savjetnik u situaciji kada je Palunkovoj ženi najteže i kada se nema kome obratiti. Tri čudovišta (majka zmija, majka ptica i majka pčela) imaju pak ulogu dovesti glavnu junakinju u kušnju i smesti je s njezinog puta. Time se pokazuje kako samo moralna osoba neiskvarenih uvjerenja može odoljeti svim životnim nasladama. Upravo je taj dio bajke iznimno bitan jer se njime profiliraju i utemeljuju sve karakterne vrijednosti Palunkove žene koje se onda dovode u kontrast s Palunkovim iskrivljenim vrijednostima tako da nju možemo promatrati kao Palunkovog antipoda. Uz navedena fantastična bića važno je još spomenuti i Morskoga Kralja čiji bogati, raskošni život predstavlja potpunu suprotnost svemu onome što Palunko poznaje, ali istovremeno teži. Tom naglašenom suprotnosti Ivana Brlić-Mažuranić htjela je ukazati na vječni sukob među staležima, ali i na to da bogati često siromašne tretiraju kao što je Morski Kralj Palunka tretirao kao dvorsku ludu. Ujedno to bogatstvo sa sobom često donosi krive prioritete i vrijednosti.

Također, važno je spomenuti da prostor i vrijeme nisu neodređeni, već da postoje razne topografske odrednice koje bajku smještaju u primorski kraj. Spominje se prebivalište Zore-djevojke koje se nalazi blizu otoka Bujana, a i spomenuta vegetacija kao što su vinova loza, bademi te ribarenje i važnost mora sve upućuju na primorske krajeve

Hrvatske (Babić i Vekić, 2018). Tome u prilog ide i to što autorica eksplicitno navodi da majka ptica svojim krilima stvara buru što je vjetar karakterističan za područje Sjevernog Kvarnera. More je od velike važnosti jer je zbog neistraženosti i mističnosti upravo ono dom većine fantastičnih bića u ovoj bajci, dok je kopno to gdje uglavnom obitavaju stvarni likovi (Peroš i sur., 2007, prema Fučkar, 2016). Zanimljivo je i spomenuti da Ivana Brlić-Mažuranić niti jedan fantastični lik koji pronalazimo u ovom djelu nije izmislila, već ih je preuzela iz slavenske mitologije koja je stoljećima unatrag poznata narodima s ovom područja Europe te ih onda književno modificirala i uklopila u vlastito stvaralaštvo

4.2. *Regoč*

U prethodnoj bajci *Ribar Palunko i njegova žena* konstatirano je da je veći naglasak na stvarnim, nego na fantastičnim bićima. U idućoj bajci, *Regoč*, čija će analiza biti navedena, situacija je pak obratna. Ovdje su dva glavna lika, vila Kosjenka i div Regoč, nadnaravne prirode. I u ovoj bajci slave se pozitivne osobine ljudskog karaktera s naglaskom na zajedništvu, humanosti i dobroti, dok one negativne bivaju kažnjene (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016).

Bajka započinje uvođenjem lika vile imena Kosjenka za koju odmah možemo uvidjeti da je karakterizirana kao vreckava, znatiželjna, voli ljude te je fascinirana ljepotama njihovog svijeta kojeg želi istražiti: „Bože mili, koliko li stvari zemlja nosi - pomisli Kosjenka radosno, gledajući ove ljepote” (Brlić-Mažuranić 1997: 36). Na svom putu ona nailazi na grad Legen u kojemu susreće diva Regoča čiji je zadatak brojati kamenje u tom ogromnom, pustom gradu. Ona se čudi kako može živjeti u svijetu gdje postoje tolike ljepote, a biti uvijek na istom mjestu i raditi isti posao pa ga nagovara da pođe s njom u pustolovinu i time postaje nositelj radnje. Ako поближе promotrimo likove Kosjenke i Regoča možemo primijetiti da oni egzistiraju u svojevrsnoj suprotnosti pa ih je tako najbolje analizirati. Kosjenka je vilinsko biće koje se spustilo iz nebesa. Ona je okretna, brza, vrlo inteligentna, osjećajna i znatiželjna, ali autorica joj pridodaje i mane kao što su neodgovornost, lakomislenost i brzopletost što se vidi na primjeru kada potroši sve bisere na igru s djecom:

„Djeca cikću od radosti, a Kosjenka baca sve bisera za biserkom i ne misli, da bi ih trebalo sačuvati, jer Kosjenka ništa na svijetu nije voljela toliko, koliko krasne igre i mile

pjesmice. — Tako potroši ona baš sve i do posljednjeg zrnca (...)” (Brlić-Mažuranić, 1997: 43).

Regoč je, s druge strane, prikazan kao biće koje je izuzetno vezano uz zemlju i mjesto na kojem obitava. Ivana Brlić-Mažuranić opisuje ga kao tromo i pomalo priglupo stvorenje koje nema osjećaja brige za druge, ali ne zato što je iskvareno, nego jednostavno zato što se ne sjeti pomoći ili ne zna što je potrebno učiniti. Pravi primjer toga je kada Kosjenka ostane zaglavljena pod zemljom i misli da će umrijeti jer se Regoč neće sjetiti da je spasi. To vidimo i u sljedećim riječima: „Od Regoča mi pomoći nema, jer je Regoč luda glava, koja ni sama sebi ne pomaže, a kamoli da se dosjeti, da meni pomogne. Nema druge, treba umrijet” (Brlić-Mažuranić, 1997: 40). No, Regoč je zavolio Kosjenku i shvatio da je praznina koju osjeća u duši ustvari tuga za Kosjenkom pa ju na kraju ipak spašava. Time vidimo da su njegove mentalne sposobnosti ograničene isto kao i fizičke tj. njegova fizička tromost korespondira s njegovim mentalnim stanjem. On zna da osjeća nešto, ali mu je potrebno određeno vremensko razdoblje da procesira vlastite emocije i shvati što ga zapravo tišti. Zbog svega navedenog Kosjenka i Regoč se, kao dva glavna lika, međusobno nadopunjuju. Regočeva fizička nadmoć nadomješta Kosjenkinu tjelesnu krhkost i slabost, dok je Kosjenka emocionalno i intelektualno snažnija i usmjerava Regočevu snagu tamo gdje je najpotrebnija. Rečeno možemo uvidjeti i na primjeru kada rijeka Zlovoda potapa selo i Regoč je pokušava zaustaviti, ali ne uspijeva dok Kosjenka ne sugerira da se okrene leđima vodi i tako napravi branu: „Regoču, luda glavo, luda glavo! Što ne sjedneš među one rogove od nasipa! Što ne zatvoriš leđima vodu!” (Brlić-Mažuranić, 1997: 46)

Vrlo je važno spomenuti da Kosjenka, iako je pripadnik vilinskog, nadnaravnog svijeta ne osjeća superiornost naspram ljudi, već dijeli svoje moći i spušta se na razinu običnog čovjeka te se čak dovodi u situaciju u kojoj može vrlo lako izgubiti život: „Evo, braćo, evo! — viknu Kosjenka, u koje bijaše vrlo milostivo srdašce. Hitro skinu Kosjenka sa ramena svoju vilinsku koprenu i pruži je čobanima. (...) Kosjenka pak bijaše sada u toj bijedi sirotica, kao i ostala čobančad” (Brlić-Mažuranić, 1997: 45). Zanimljivo je primijetiti da se ljudi u ovoj bajci ne pokušavaju izdignuti do razine fantastičnog, već Ivana Brlić-Mažuranić spušta fantastične likove na razinu ljudskih sposobnosti. Problemi se ne rješavaju nikakvom intervencijom nadnaravnih bića ili pojava, već logikom i praktičnim razmišljanjem ljudskog uma. Time ukazuje na to da

nikakve čudesne sposobnosti neće pomoći ako je um zamagljen zlobom i koristoljubljem. Na daljnjem putu Kosjenka i Regoč susreću djecu koja se igraju na razmeđi dvaju sela čiji su stanovnici u stalnom sukobu:

„Bila je pak ljuta svađa među ona dva sela — svađa radi gumna i radi pašnjaka, radi mlinova i radi drvosjeka, a ponajpače radi palice starješinske, što je odavna jedno selo svojatalo a drugo ne htjelo da je izdade. I tako bila ona dva sela dušmanska jedno drugome” (Brlić-Mažuranić, 1997: 42).

Djeca nisu marila za sukobe odraslih zbog materijalnih pitanja i pitanja vlasti. Ivana Brlić-Mažuranić nas upućuje na to da su dječja srca čista i oslobođena „pravde” koju kroje odrasli te se samo žele družiti i živjeti u miru bez svađa. Priča dosegne svoj vrhunac kada stanovnici jednog sela odluče napakostiti drugome i srušiti branu na rijeci Zlovodi koja će onda potopiti cijelo selo. Uvjereni su da njima Zlovoda neće ništa jer je njihovo selo dovoljno povišeno te se ne moraju bojati, ali najpametnije i najbistrije dijete od svih, Ljiljo, zna da će voda potopiti oba sela te moli Regoča i Kosjenku za pomoć: „znam, da naša polja i selo naše nisu tako visoka, i znam, da će se voda i nad nama sklopiti, i bit će još noćas more, gdje bijahu naša dva sela” (Brlić-Mažuranić, 1997: 44). Ljiljo je bitan lik u priči, iako ga ne možemo nazvati glavnim. On je kao pojedinac hrabar, inteligentan i dobar te služi kao predstavnik novog, mladog naraštaja koji će ispraviti grijehe svojih predaka i stvoriti bolji svijet utemeljen na zajedništvu i uzajamnom pomaganju (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016). U ovoj priči odrasli su prikazani kao ljudi toliko opterećeni vlastitim svađama, sukobima i mržnjom da nisu sposobni racionalno razmišljati i shvatiti da se nitko neće moći spasiti od vode koja navire. Iznimka od toga su jedino šukunbaba i šukundjed koji su sa svojim godinama stekli ogromnu mudrost i koji razumiju da će oba sela otići u propast. Potop oba sela je biblijski motiv koji nas asocira na priču s Noinom arkom i općim potopom gdje voda služi kao motiv čišćenja svijeta od zlih i pokvarenih ljudi. Isto kao što Bog na životu ostavlja Noinu obitelj i životinje tako Ivana Brlić-Mažuranić na životu ostavlja djecu i starce kojima je srce slobodno od osvete i zlobe. Time ukazuje na to da „na mladima svijet ostaje” i da se ponekad odrasli trebaju ugledati na djecu i na njihova čista srca. Taj potop predstavlja novi početak i novi život u kojem preživljavaju dobrota i solidarnost. Na kraju se Regoč, prestrašen naboranim licima šukunbake i šukundjeda, odluči vratiti u

Legen i u onaj kraj u kojem nema nevolja i zla. Autorica ga prikazuje kao „roba navike” koji voli ono što mu je poznato i drago:

„A onda dalje pođe Regoč do svog Legena. Tamo i sad sjedi, kamen broji i Bogu se moli, da ga nikad više ne odvede od silnoga i pustoga Legen-града, kuda bijaše najbolje pristao onakav golem i neuputan” (Brlić-Mažuranić, 1997: 48).

Kosjenka se pak ne vraća u svoj vilinski svijet, već joj se djeca toliko svide da odlučuje zauvijek ostati s njima i živjeti u ljudskom svijetu.

4.3. Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica

Ivana Brlić-Mažuranić nastavlja svoju zbirku *Priče iz davnine* u sličnom tonu s bajkom *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*. To je priča u kojoj dječja nevinost, dobrota i odanost Jaglenca i Rutvice pobjeđuju zle sile s kojima su se prisiljeni suočiti (Molvarec, 2016). U ovoj bajci, za razliku od *Regoča* pa čak i *Ribara Palunka i njegove žene*, fantastična bića i nadnaravne sile prikazane su kao nešto isključivo loše, odnosno kao zlo koje se mora savladati i koje je u kontrastu s vjerom u Boga i poganstvom.

Autorica nastavlja ocrtavati djecu kao pozitivne likove pa su u tom tonu opisani i Rutvica i Jaglenac. Oni se nađu u središtu zbivanja kada im umru otac i majka Milojka kojoj je kneginja uslijed propasti njezine kneževine na čuvanje povjerila zlatni pojas i križić te rekla da će se po njih vratiti. Milojka je na smrtni kneginjine dragocjene predmete predala vlastitoj djeci u vjerovanju da će ih oni odano čuvati. Pojas daje Rutvici, a križić njezinom bratu Jaglencu. Rutvica i Jaglenac živjeli su podno Kitež-planine koju autorica opisuje kao posljednje mjesto na koje su se sakrili Zmaj Ognjeni i sedam vila Zatočnica koje mu služe. Njihove nevolje započinju kada Rutvicu orao odnese na Kitež-planinu, a brat Jaglenac osjećajući da nitko ne brine za njega i da je ostao sam kreće u potragu za njom: „Kad je ovo sve vidio Jaglenac, obazre se on časak po sobi, a onda osjeti dijete: nije ovo sve ništa, ostao sam ja sam na svijetu (...) i ode da traži svoju sestricu Rutvicu” (Brlić-Mažuranić, 1997: 49).

Jaglenac je opisan kao malo dijete koje još ne zna niti govoriti, ali je istaknuto da mu je majka od malena usadila vrline kao što su dobrota, poštenje i neustrašivost. On ne zna kakve ga sve opasnosti čekaju na putu kojeg namjerava proći, a ne zna ni gdje se točno nalazi njegova sestra koju želi naći. Autorica kroz njegov lik daje sliku apsolutne dječje

nevinosti i neiskvarenosti koja može pobijediti svako zlo i grubost koja mu želi nauditi (Engler i Kos-Lajtman, 2011, prema Fučkar, 2016). Primjer toga vidljiv je kada Zatočnice više puta pokušavaju nauditi Jaglencu smatrajući da su one znatno inteligentnije i sposobnije od „običnog” malog djeteta, ali u svom naumu nikako ne mogu uspjeti. Kako i sama autorica tvrdi: „Valjda ćemo i same nadjačati onako slabašno djetence. - Tako je govorila Zatočnica, ali nije ona znala, da je jači mali Jaglenac u svojoj spokojnosti nego sva zloba i sva mudrost Kitež-planine” (Brlić-Mažuranić, 1997: 63).

Rutvica je karakterno slična bratu te se i kod nje može prepoznati ona ista dječja nevinost koja opisuje Jaglencu. Ona također, kao i brat, ne poznaje straha te kada je otme orao ona čak i uživa u letu. Jedino razmišlja o tome kako je orao trebao uzeti i njega da ne ostane sam: „Nije Rutvici baš ni teško, leteći ovako na zlatnom pojasu. Samo joj je žao, što je rastavljena od brata jedinoga i sve misli: Zašto nije orao i Jaglencu ponio!” (Brlić-Mažuranić, 1997: 58) Uz to treba navesti da Rutvica uporno drži obećanje koje je dala majci da će čuvati pojas iako ne može u potpunosti shvatiti njegovu važnost. Ona osjeća da je majčina posljednja želja zasigurno bila važna i ne želi pogaziti svoju riječ čak ni kada je Zatočnica želi navesti da joj pokloni pojas uz obećanje da će prevesti nju i njezinog brata preko Kitež-planine. Ona Zatočnici svaki put kada je dovodi u kušnju odgovara na isti način: „Ne mogu, vilo, pojas mi je od majke” (Brlić-Mažuranić, 1997: 68).

Kada je riječ o odraslim likovima u bajci najviše se ističu likovi majke Milojke, kneginje i kneževića Relje. Milojka je dugi niz godina čuvala dragocjene kneginjine predmete i jako dobro pazila za koga će se udati da se netko njima ne bi okoristio. Bila je poštena i odana žena koja je iste vrijednosti uspjela prenijeti na svoju djecu. Time Ivana Brlić-Mažuranić naglašava važnost socijalnog okruženja i utjecaja kojemu su djeca izložena od malih nogu. Odnosno, kako djeca uče iz ponašanja vlastitih roditelja i kako su oni odgovorni učiti djecu pravim vrijednostima. To se vidi i u sljedećem primjeru: „Al dat će Bog, bit će za vas nejake upravo dosta ono, čemu vas naučih” (Brlić-Mažuranić, 1997: 57).

Kneginja je opisana kao požrtvovna žena koja je nasiljem bila istjerana iz svog doma i unatoč svojem plemenitom podrijetlu mora raditi kao sluškinja ne bi li se sakrila i zaštitila svoga sina od neprijatelja. Iako je odgajan kao prosjak i ne zna za svoje podrijetlo, njezin

sin, knežević Relja vrlo je temperamentan i ponosan te kao da podsvjesno osjeća da je više od običnog siromaha. Majka mu naposljetku otkriva da je ona kneginja i da je on njezin sin te da mu zakonom pripada tvrđava i bogatstvo u njoj koju su zaposjeli njezini neprijatelji. Relja kreće s naumom da nabavi pojas i križić te da pokori neprijatelja i vrati sebi i majci titulu koju zaslužuju. Zapravo je dobar čovjek koji su sebi nosi previše gnjeva i na prvu ne razumije da sila i srljanje u nepotrebne bitke nije uvijek dobar odabir pri rješavanju problema, već samo uzrokuje bol, patnju i samoću za obitelj i bližnje. On smatra da po definiciji junak znači biti taj koji mačem ubija sve zlo koje mu se nađe na putu. Rutvica je ona koja mu pokazuje da je potrebno naći mir u srcu, okaniti se osvete i okrenuti se molitvi i Bogu koji će onda u životu dati blagostanje. Ovime Ivana Brlić-Mažuranić prenosi važnu pouku da se protiv zla trebamo boriti dobrotom, a ne nasiljem jer nasilje stvara samo još veće zlo: „Ne budali, luda djevojčice! Nije me majka rodila junaka, da me vodi svijeća i kandilo, dok ja imam sablju okovanu! — Ne vodi te svijeća i kandilo, nego Božja volja i zapovijed, odgovori Rutvica” (Brlić-Mažuranić, 1997: 76).

Potrebno je spomenuti i likove ljudi iz sela koji su se prema Rutvici i Jaglencu nemarno odnosili kada su im roditelji umrli. Prepustili su djecu na milost i nemilost fantastičnih bića Kitež-planine ne pitajući se mogu li im ikako pomoći. Takvo ponašanje očituje se i na primjeru kada se svi goste u njihovoj kući nakon sprovoda, ali nitko se ne sjeti dati malom Jaglencu vode. Autorica kroz takvo ponašanje osuđuje nebrigu i kukavičluk naroda.

Bajkovitosti značajno doprinosi pojava raznih fantastičnih bića. U djelu se navodi da su se, nakon što se narod pokrstio i odrekao se raznih poganskih vjerovanja, nadnaravna bića kao što su Zmaj Ognjeni i vile Zatočnice povukla na zloglasnu Kitež-planinu koje se svi stanovnici sela plaše. Nadnaravna bića u ovoj su bajci prikazana kao zle sile suprotstavljene Rutvici i Jaglencu koji su utjelovljenje nevinosti i dobrote te nas time Ivana Brlić-Mažuranić direktno uvodi u vječni sukob dobra i zla (Engler i Kos-Lajtman, 2011, prema Fučkar, 2016). Uz to je važno napomenuti da se Bog i općenito svi kršćanski simboli eksplicitno spominju kao sredstvo borbe i otpora prema zloćudnosti i nasilju. Prikazano je da se Zatočnice boje zvonjave crkvenih zvona, svijetla (aluzija na Božje svijetlo koje obasjava sva bića koja su u njegovoj milosti) te da ne mogu dotaknuti Jaglencu koji oko vrata nosi križ. Time autorica želi pokazati da zlo, ma koliko god

inteligentno i promišljeno bilo, nikada neće moći nadvladati sile dobra. Rutvica i Jaglenac likovi su koji ne poznaju ništa osim dobrote, oni su oslobođeni pakosti, osvete i straha te se time ukazuje na pouku da nikakvo zlo neće moći ništa dokle god kroz život idemo „čista srca”. Ako prihvatimo dobro i djelujemo u skladu s njime nikada se ne moramo bojati zla. Ova bajka, kao i većina priča ovoga žanra, završava sretno za pozitivne likove. Kneginja, Relja, Rutvica i Jaglenac svi žive zajedno u skladu, a Relja postaje knezom te naposljetku oženi Rutvicu. Ostali likovi koje se susreće na Kitež-planini kao što su medvjedica Medunka, orao Klikun i ptica Bukač nisu nikakvi nadnaravni niti fantastični likovi, već su samo prikazani kao životinje sa svojim prirodnim, stvarnim životinjskim osobinama. Uz sve navedeno treba istaknuti da je i ova bajka vezana uz slavensku mitologiju i hrvatski krajolik. Utvrđeno je da je autorica kada je stvarala Kitež-planinu bila pod utjecajem legendi o planini Klek koja se nalazi blizu Ogulina, njezinog rodnog mjesta (Babić i Vekić, 2018).

4.4. *Lutonjica Toporko i devet župančića*

Iduća bajka koja će se analizirati je *Lutonjica Toporko i devet župančića*. Ono što ovu priču čini posebnom je upravo glavni lik Lutonjice kojeg iako možemo tretirati kao stvarnog, nastaje na nadnaravan način i posjeduje fantastične sposobnosti. U tom djelu Ivana Brlić-Mažuranić na zanimljiv način spaja prirodu i civilizaciju, a opet u središte ubacuje klasičan sukob dobra i zla tipičan za žanr bajke. Bajka je povezana i koherentna s ostatkom zbirke *Priče iz davnine* jer kontinuirano uočavamo pojavu zlikovca čiji motivi su osveta, zavist i težnja za materijalnim dobrima naspram vrljih pojedinaca koji se vode dobrotom, poštenjem i ljubavlju (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016). Kada bi ovu bajku promatrali u usporedbi s prethodno analiziranim djelima Ivane Brlić-Mažuranić mogli bismo zaključiti da je ovdje najizraženija uloga prirode kao stvaralačke sile. Djed Neumijka služi kao personifikacija žive prirode koja brine za sva bića u njoj i cijeni svakoga tko se o toj prirodi brine. Opisan je kao čovjek koji ne mari previše za svoj izgled (što je vidljivo i iz etimologije njegova imena), ne reže nokte, ne šiša kosu i hoda u trošnoj odjeći, ali unatoč njegovom izgledu njegove moći utječu na sve što se može smatrati dijelom prirode:

„Djed Neumijka nit se mije, nit se brije, niti nokte podrezuje, nego zori o osvitu i noći o sutonu neбом prolazi. (...) Opancima od oblaka do oblaka koraca (...) te širom po livadama rosu polaže. Bradom pako vjetar razmahuje, a noktima oblake para, pa gdje treba kišu obara. I maglu rastjeruje, da sunce ugrije i zemlju prigleda, da l' pšenica klije” (Brlić-Mažuranić, 1997: 81).

Vidjevši kako se župan Jurina brine o devet javorića koji krase njegovu županiju odluči ga nagraditi i od tih javorića stvoriti mu devet sinova koje je župan toliko priželjkivao, ali nije mogao imati. Neumijka pak daje stroge naputke da dječaci moraju što više boraviti na suncu i da ih mora škropiti zora. Istovremeno je kraj javorića rastao i mali grab kojeg su posjekli kako bi od njega napravili toporište za sjekiru. No, drvodjelja i njegova žena od tog su malog graba sebi na isti način stvorili sina imena Toporko. Županova žena nije se pridržavala Neumijkinih uputa jer nije mogla podnijeti da dječaci odrastaju vani na zimi i vrućini, dok je Toporko s druge strane, iako puno manji i slabiji od javorića, odrastao vani na hladnoći, zori i suncu pa zbog toga dobiva nadimak Lutonjica. Ovdje Ivana Brlić-Mažuranić ukazuje na osnovne razlike u odgoju bogate i siromašne djece. Djeca imućnijih roditelja odrastaju u blagostanju te su više zaštićena od svijeta oko sebe i manje su u kontaktu s realnošću, dok su siromasi naučeni voditi jednostavnije živote, otvorenije prema zajednici i biti više u kontaktu s prirodom. Toporko je pravi primjer pametnog mladog čovjeka čija inteligencija i spretnost mogu utjecati i mijenjati ljudske sudbine (Molvarec, 2016). Odgojen je u skromnoj obitelji gdje je naučen pravim vrijednostima kao što su poštenje, dobrotu i iskrenost, dok od djeda Neumijke uči biti mudar, lukav i spretan. On ima obilježja stvarnih likova, ali je nastao na nadnaravan način pa ne možemo reći da je zapravo realan lik. Ono što definitivno možemo zaključiti je da je Toporko neraskidiva poveznica prirode i civilizacije te ga možemo shvatiti kao najbolje od oba svijeta. S jedne strane je vezan uz civilizaciju u kojoj je odrastao, svoju braću i roditelje koji su ga odgojili dok je s druge strane njegovo podrijetlo direktno poteklo iz same prirode. Iako je povezan s prirodom, on odbija biti njezinim robom što se vidi u njegovoj pobuni protiv djeda Neumijke kada pokušava „preodgojiti” javoriće pa ih muči raznim teškim fizičkim poslovima i uskraćuje im hranu kako bi ih ponovno povezao s prirodom:

„Ražalilo se Toporku nad braćom: braća zlu ne navikla, a ovdje se zlu ni kraja ne vidi. Jer Toporko znade, da je djed tvrde glave, te ćeš lakše njegovu bradu, sto godina

nečešljanu, pročešljati, negoli ćeš njega obratiti, kad o nekome posumnja” (Brlić-Mažuranić, 1997: 91).

Unatoč nekim, možda čak i krivim postupcima, koji su vidljivi u djelu lik djeda Neumijke teško da možemo shvatiti kao negativnog (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016). Prikazan je kao poprilično tvrdoglav te je uvjeren da otuđiti se od prirode znači otuđiti se od samoga sebe. On prikazuje čovjeka koji je nepopustljiv i nedovoljno fleksibilan u vlastitim metodama odgoja koje primjenjuje na Toporka i javoriće. Toporko pak, kao izuzetno individualiziran lik s nekonformističkim stavovima, shvaća da njega nitko ne može natjerati da pristaje na nešto što mu ne odgovara i čim se, u konačnici, ne slaže: „Kad se u zlu nađeš, ti ne čekaj, da ti se velika dver raskrili, već umakni i na mala vrata, misli garavi Toporko” (Brlić-Mažuranić, 1997: 91).

Mogli bismo zaključiti da, osim Neumijke, nema niti jednog drugog lika za kojega bi bilo ispravno reći da je u potpunosti fantastičan. Ipak, ono što znatno doprinosi bajkovitosti priče je naglasak na transformacijama likova iz stabala koja nemaju karakternih osobina u prava ljudska bića sa svim osobinama čovjeka. Također je zanimljivo primijetiti da kada se Toporko u jednom dijelu priče ponovno preobrazi u komad drva kako bi njegov otac, drvodjelja, mogao napraviti toporište za dvorskog to drvo se može normalno obrađivati. Ivana Brlić-Mažuranić tu prikazuje kako tijelo čovjeka, odnosno deblo stabla nije bitno i kako je taj dio kod bića promjenjiv. Jedino što se Toporku ne smije dirati je njegovo crveno srce koje predstavlja esenciju njegova bića i koje ga čini onime što on zbilja je. Devet javorića se karakterno poprilično razlikuju od Toporka. Dok smo za njega već utvrdili da je sklon individualnom mišljenju i slobodi djelovanja, javorići su u nekim osobinama potpuna suprotnost. Oni su odgajani kao plemići kojima ne priliči da se žale, nego da šutke istrpe svaku nevolju koja im se nađe na putu: „A župančići, momci roda plemenita, nit se tuže, niti jadikuju. Nisu ih jadikovati naučili, niti priliči da se jada, tko je roda gospodskoga” (Brlić-Mažuranić, 1997: 91).

Takve duboke karakterne suprotnosti vjerojatno su rezultat u potpunosti drukčijeg odgoja. Dok su javorići bili sputani i većinu života proveli zaštićeni iza zida, Toporko je lutao po šumama i stjecao različita iskustva. Oni nisu skloni aktivnom djelovanju kao Toporko, već su skloniji pasivnom trpljenju, osim ako ih netko ne potakne na akciju kao što ih je Toporko potaknuo da pobjegnu od djeda Neumijke ili da pomognu ocu i napadnu dvorskog na njegov znak.

Što se tiče stvarnih likova u bajci najvažnije je spomenuti Toporkovu majku i oca, župana i dvorskog. Ono što se, naravno ako pobliže čitamo, može vrlo lako uočiti u svim do sada analiziranim bajkama je izražena sklonost Ivane Brlić-Mažuranić prema malim, skromnim ljudima. Ona skoro u svakome svom djelu siromašne, skromne ljude prikazuje jednostavnima i pouzdanima. Često su upravo takvi likovi na početku bajke zanemareni i/ili se prema njima ljudi lošije odnose, ali se do kraja te iste priče shvati se koliko je „mali” čovjek ponekad velik. Upravo u tome leži značaj Toporka, njegove majke i oca koji su svi pomogli raskrinkati zle namjere dvorskog i spasiti župana i njegove sinove od pogibelji. Za župana bi se također moglo reći da je u suštini pozitivan lik iako pripada višoj klasi. On i njegova žena Jelena nisu mogli dobiti djecu zbog čega su onda postali vrlo zaštitnički nastrojeni prema javoricima. Čak su i sagradili zid kako bi djecu očuvali od utjecaja vanjskog svijeta:

„U župana srce igralo od miline, pa ne zna, što će od krasnih sinova, nego podigao oko perivoja zid na tri sežnja, kako djeci ob dan ne bi sunce dodijalo, a ob noć da ne može zvjerka i drugo zlo do njih” (Brlić-Mažuranić, 1997: 84).

No, nisu računali s time da oni odrastaju i da će se prije ili kasnije morati otisnuti u bijeli svijet. S vremenom shvaćaju značenje slobode i povezanosti s ljudima koji ih okružuju te ruše zid koji ih odvaja od naroda.

Jedini likovi koje bismo mogli u potpunosti opisati kao negativne su dvorski i njegova žena. Dvorski je godinama služio županu, ali kada je shvatio da je župan dobio sinove i da neće naslijediti njegovu titulu i bogatstvo posao je zavidan i osetoljublju te je bio spreman osigurati novac i moć ne prezajući ni pred čime. Autorica u dvorskom oslikava sve one najgore ljudske osobine, kao što su zavist, pohlepa, osveta, krvoločnost, dvoličnost, nepouzdanost, koje čovjeka vode u propast. Dvorski je od silne želje da postane nešto više od običnog sluga pribjegao ubojstvu i zločinu što se vidi i na sljedećem primjeru:

„Sve to gleda dvorski, koji bijaše ostao u dvoru na zidini. Gleda i srce mu se u otrov prometnulo, oči su mu kano dvije guje. Bješe se dvorski odavna ponadao velikoj časti u župana bez sinova, a sad eto gleda, gdje župana okružili sinovi, te se sjaju kano zlatna zrnca oko kamena dragog!” (Brlić-Mažuranić, 1997: 86)

Autoričina poanta je, kao i uvijek, pozitivne naravi te pokazuje da se ništa ne može postići zlobom i silom te da dobrota, iskrenost i čiste namjere uvijek na kraju pobjeđuju (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016).

Iako poprilično čvrsto stoji kod svojih stavova, čak se i djed Neumijka na kraju smekša te oprašta Toporku i javoricima bijeg te mu je drago što zid naposljetku biva srušen i što se civilizacija konačno povezala s prirodom.

4.5. Jagor

Posljednja priča u zbirci bajki *Priče iz davnine*, u kojoj se spominju djeca, je ona naziva *Jagor*. U toj bajci glavni lik je dijete imena Jagor koje je ostalo bez majke te mu se otac nakon njezine smrti ponovno oženio. Njegova maćeha mu nije sklona, a otac zaveden njezinim čarima loše postupa s vlastitim sinom. Ivana Brlić-Mažuranić ponovno suprotstavlja dječju nevinost s promišljenošću i zlobom odraslih ljudi, Nastavlja se vječna bitka dobra i zla u kojoj dobro uvijek donosi pobjedu, a zlo uvijek završava tragično.

U bajci dominantno mjesto zauzima lik djeteta Jagora koji je nakon smrti majke ostao s indiferentnim ocem i zlom maćehom koja ga prezire te mu konstantno podmeće smicalice kako bi ga se riješila. Jagor je vrlo tužan zbog nastale situacije, ali je strpljiv i trpi dok jednoga dana samo ne brizne u plač. On je, kao gotovo svaki dječji lik kojeg nalazimo u bajkama Ivane Brlić-Mažuranić, simbol dječje nevinosti te mu je srce čisto i slobodno od zloće. Suviše je mlad da bi shvatio pokvarenost i izopačenost odraslih koji su motivirani koristoljubljem i željom za stjecanjem imovine pa kao dijete teško može sam sebi objasniti ponašanje njegovog oca i maćeha. S obzirom na to da je nemoćan Ivana Brlić-Mažuranić mu u priči dodjeljuje pomagače u obliku životinja i fantastičnih likova. Životinje su u ovoj priči izrazito antropomorfizirane tj. posjeduju određena ljudska obilježja kao što su govor i razumijevanje istog, kompleksno razmišljanje i složene kognitivne radnje koje inače životinjama nisu svojstvene. Na životinje se jednako nitko ne obazire kao ni na Jagora pa se oni udružuju kako bi zajedničkim snagama preživljavali u toj nesreći. U bajci je objašnjeno da je Jagorova majka bila vrlo dobra i plemenita žena koja se uvijek brinula o životinjama i svim živim bićima u svojoj okolini. Zbog toga su joj životinje zahvalne i dugo nakon njezine smrti pa mu odlučuju pomoći jer su mu jedini spas.

Jedan od glavnih Jagorovih pomagača u bajci je Bagan kojeg autorica opisuje kao jednog od domaćih. Domaći su dobri duhovi kuće pa je tako i Bagan Jagorov dobar duh i zaštitnik. Bagan je nestvarni lik u priči koji upravlja svime što se na imanju dogodi što autorica izražava na sljedeći način: „I kako se Bagan onda tamo namjestio, tako vam do danas čuva blago u pojati, i sve dobro u hlijevu i kolibi, i što god biva, bez njega ne biva na vašemu dobru” (Brlić-Mažuranić, 1997:109). Bagan je tamo već godinama jer je Jagorov djed upleo snop pšenice kako bi ga prizvao. Tako je uplakanom Jagoru jednog dana prišao Bagan i utješio ga rekavši mu da se ne brine jer su on, krava i koza uz njega. Jagor ga nije vidio, no poslušao je savjet životinja da mu napravi male jaslje i brine o njemu kao i o kravi i kozi. Bili su mu zahvalni te su mu svakodnevno čuvali mlijeko i pomogli mu da raste i razvija se unatoč maćehinim smicalicama.

Možemo primijetiti da je fokus stavljen na odnos maćehe i posinka, a ne na odnos oca i sina. Kroz to se ponavlja borba dobra i zla koju simboliziraju naivan i dobroćudan dječak Jagor te zla i pakosna maćeha. Također se njima prikazuje i borba skromnosti koju predstavlja Jagor te pohlepe čije je oličenje maćeha što se ponajviše vidi pri kraju priče gdje Baganovi prijatelji rade smicalice maćehi jer je mahnitito iskorištavala sve što je stečeno na imanju te uživa što ni s kim to ne mora dijeliti. Otac je prikazan kao pasivan te zaslijepljen čovjek kojega je njegova nova žena začarala (Dadić i Pušić, 2016). Njezina se zloba prikazuje već na početku sljedećim primjerom: „Nemilosna maćeha, kao zla godina, bije dijete i hladom i gladom — a oca zatravela svakojakim travama, te i on za sina ne mari” (Brlić-Mažuranić, 1997:108).

Maćeha je smislila plan kojim se želi riješiti svog posinka pa ga je poslala da odnese hranu svom ocu znajući da ga čeka Poludnica. Jagor je hodao poljem kroz veliku vrućinu i baka Poludnica ga je slijedila te ga po vratu opekla koprivom. Pojela je sve što je nosio ocu i ostavila jedino zdjelu na putu. Maćeha je to cijelo vrijeme gledala te se usrećila kad je vidjela da ga je baba Poludnica uzela. Prebacila ga preko ramena te odvukla pod zemlju u svoje roveve gdje je sve bilo ogromno i svega je bilo u obilju no samo za Poludnicu. Dala mu je zadatak da tamo, u silnoj vrućini u kojoj nitko ne može disati osim ako nema dodira s Poludnicom, čuva njezine ovce. Poludnica je u priči metafora vruga te je njezina jazbina pakao u kojem vlada. Otac se vraća kući te upita maćehu za Jagora, na što mu ona odgovara: „Ne znam ja, dragi! Ne žali za sinom, kad nije vrijedan, da ti ručak donese. Manje će nam kruha trebati bez njega” (Brlić-Mažuranić, 1997:111). Otac se složio s

njom no ipak se osjećao loše što je njegov sin nestao te ga je pošao tražiti. U međuvremenu je čuo glas koji mu govori da uzme zdjelu iz koje je pila Poludnica te popije vode iz nje prije nego što uđe u babinu jazbinu. Cijelo je vrijeme zanemarivao svoje dijete no prekasno je shvatio te je na posljetku i preminuo dozivajući svoga sina:

„Prenerazi se otac od žalosti, zaboravi da se napije vode iz onog lončića, nego otvori usta, da zovne sina. Jedva usta otvorio, al mu ona vruća sapa već grlo ispalila. Uhvati se čovjek za grlo, pokaje se u sebi govoreći: Nisam drugo ni zavrijedio - te pogine tijelom kao krtica u rovu, a izmirenom dušom ode Bogu na sud” (Brlić-Mažuranić, 1997:112).

Pohlepna maćeha je bila sretna što se njezin muž nije vratio i što je sada cijelo imanje samo za nju. Bagan, krava i koza su se zabrinuli za Jagora pa su se dogovorili da krava i koza krenu u potragu dok Bagan čuva imanje. One su pošle na put te je nakon nekog vremena krava legla i odmarala kako bi imala dovoljno mlijeka da nahrani umornu kozu koja je nastavila put te jadnog zatočenog Jagora. Koza je pronašla Jagora te ga uspjela izbaviti onako iscrpljena i krenuli su kravi da ih napoji mlijekom. Došli su napokon i do krave pa siti krenuli kući. Požrtvovnost životinja pokazuje veliku zahvalnost koju imaju prema Jagoru i njegovoj majci koji su stvarni likovi okarakterizirani kao dobri i plemeniti. Uz njih su još stvarni likovi otac i maćeha.

Maćeha je za to vrijeme uživala u svemu na imanju dok Bagan nije pozvao svoje prijatelje koji su se potrudili da joj to ne bude tako bajno i odlučili joj podvaliti sitnicama:

„Kad ujutro, digla se maćeha i počela upravljati svime. I sve sluša, kako treba, samo se u svaćemu našla jezgrića, pa se ne da. Ako maćeha baci žita u žrvanj, sve se žito samelje, samo jedno zrnce neće: zviždi, ciči, zaustavlja žrvanj, a ne možeš naći, koje je. Ako uzme vune u preslicu, sva se vuna mekano prede, samo jedna dlačica neće: bode u prste kano iglica, a ne možeš vidjeti, koja je. Ako opet ode u pojatu, da uzme slame za svitak, sva se slama savija, samo jedna slamka neće. Jednako uspravno stoji, a kad maćeha hoće da je istrgne, slamka se uvuče i ne znaš, koja je” (Brlić-Mažuranić, 1997:115).

Na kraju priče, Jagor i životinje se vraćaju u svoj dom, a maćeha se dogovorila s babom Poludnicom da potjera Jagora na tanko tlo gdje će ponovno upasti u rov koji je baba prokopala. Maćehi to nije uspjelo jer se prikazao duh djeda koji je na vrijeme zaustavio Jagora. On simbolizira Boga i kroz cijelu se priču provlači njegova silna dobrota i Baganova zahvalnost zbog koje štiti Jagora. Na kraju maćeha upada u rov te umire kako je i živjela, odlazi u pakao. Baba Poludnica umire, a Jagor ostaje živjeti sretno na svom

djeliću raja sa životinjama. Ponovno, tipično za priče Ivane Brlić-Mažuranić, dobro pobjeđuje zlo te se pokazuje njezina naklonost siromašnima i skromnima.

5. ANALIZA OSTALIH PRIČA ZBIRKE *PRIČE IZ DAVNINE*

Izuzev prethodno analiziranih bajki u *Pričama iz davnine* nalaze se i sljedeće priče: *Kako je Potjeh tražio istinu*, *Šuma Striborova* te *Sunce djever* i *Neva Nevičica*. U njima ili nije prikazana slika djeteta ili su likovi okarakterizirani kao stariji, odnosno od adolescencije pa do starosti. I dalje se pojavljuje borba dobra i zla, siromaštva i bogatstva te razni bajkoviti elementi koji često pomažu dobrim likovima da završe sretno, a da loši dobiju kaznu za svoju zlobu. Također se može primijetiti sklonost autorice prema siromašnim i skromnim ljudima koji cijene što imaju i nisu pohlepni.

5.1. *Kako je Potjeh tražio istinu*

Već se na početku bajke spominje starac Vjest koji je živio sa svoja tri unuka Marunom, Ljutišom i Potjehom te oni nisu odlazili dalje od njihove kuće i šume. Tu se spominje njihovo nepoznavanje svijeta, ali i jedini stvarni likovi ove priče. Također je zanimljivo što u ovoj priči nisu sadržani nikakvi ženski likovi (Molvarec, 2016). Radnja započinje odlaskom Vjestovih unuka u šumu gdje je obitavao Bjesomar koji je opisan i u tumaču imena na kraju zbirke: „Tako nazivahu stari Slaveni u nekim krajevima vladara zlih i opakih sila” (Brlić-Mažuranić, 1997: 119). Skakao od grane do grane te se već ovdje može primijetiti bajkovitost priče koja se proteže cijelim djelom. Braći nije bilo ugodno u šumi, a osobito su se bojali Bjesomara što se iskazuje sljedećom rečenicom: „Zato postade braći nekako strašno u ovoj tišini, jer se zorom prije sunca rado povlačio šumom, sve od krošnje do krošnje, zlobni Bjesomar, vladar svih šumskih bjesova” (Brlić-Mažuranić, 1997: 11). Od silnog straha zazivali su Svarožića koji se naposljetku i pojavio te tu možemo uočiti još jedan element bajkovitosti. U knjizi u tumaču imena se Svarožić uspoređuje sa svjetlošću: „Sunčanu svjetlost zamišljali su naši pređi u obliku prekrasna mladića po imenu Svarožića” (Brlić-Mažuranić, 1997: 119). U knjizi je opisan kao: (...) „prekrasno momče u blistavu odijelu, a oko njega zlatna kabanica trepti kao zlatan barjak” (Brlić-Mažuranić, 1997: 11-12). Braća su od silnog straha zastala te nisu niti jedne Svarožićeve riječi upamtili. On im je pokazao cijeli svijet kojega dosad nisu vidjeli i upozorio ih da za njihovu sreću ne ostavljaju djeda niti idu u svijet sve dok starac njih ne

ostavi. Sve je to tada slušao Bjesomar koji je već otprije mrzio Vjesta jer svaku večer dodaje cjepanicu u sveti ogranj koji ga guši. Potom je odlučio nauditi starcu tako da zavadi braću poslavši svakom po jednog bijesa. Tako su bjesovi šaptali unucima što da rade i što da kažu djedu, no najmlađi Potjeh nije htio lagati već kaže istinu: „Ne znam, djede, ni što sam vidio, ni što sam čuo” (Brlić-Mažuranić, 1997: 13). Bijes je ljut pobjegao nazad u šumu jer nije uspio uvjeriti Potjeha. On je uvijek volio istinu pa je odlučio napustiti djeda, i iako mu je srce drugačije govorilo, otišao je u šumu prisjetiti se što im je Svarožić rekao. Tada se pred njim ponovno stvori bijes koji ga je kasnije cijelo vrijeme pratio.

Dok je Potjeh tražio istinu u šumi, djed je teško živio s unucima jer su njima upravljali bjesovi. Djed im je samo smetao i dogovorili su se da će ga smaknuti tako što ga zapale jer ga ni jedan nije htio ubiti svojom rukom. Tako su mu jedne večeri zapalili kolibu i zaglavili vrata kako ne bi mogao izaći. Odlučili su šetati što dalje kako ne bi čuli djeda jer su ipak osjećali određenu krivnju te se ovdje prepoznaje razina ljudskosti i savjesti koja im je preostala u toj sljepoći od uspjeha i velike moći. Kad se djed probudio odmah je znao tko je kriv no prihvatio je svoju sudbinu. Jedino je žalio što njegov voljeni unuk Potjeh nije s njim.

Te se večeri Potjeh išao umiti do zdenca i ukazao mu se Svarožić ljut i razočaran. Napokon mu je rekao istinu i postidio ga što nije slušao svoje srce i ostao uz djeda. Autorica u ovoj priči želi naglasiti dužnost potomaka da se brinu o svojim skrbnicima koji su ih othranili. Potjeh ima najveću potrebu za time, no želja za istinom i pravdom je ipak prevladala (Molvarec, 2016). Nadalje su Potjeha razveselile Svarožićeve riječi te se odlučio brzo spremi i otići djedu jer ga je najviše usrećila briga za njega. Tada priča dolazi do zanimljivog preokreta gdje se Potjeh otišao umiti, pao u zdenac i utopio se. Ta Potjehova tragična smrt prikazuje u ovom djelu da je loše ne izvršavati dužnosti, a i osvrće se na smisao njegova života te se na kraju ponovno govori o oprostima djeda za kojeg se nije dovoljno brinuo (Molvarec, 2016).

U priči se dalje spominje bijes koji ga još nije napustio niti nakon godine dana. On se prvo razveseli što je Potjeh tako tragično poginuo, no onda shvati koliko mu je bilo lijepo s njime i da je mogao raditi što god poželi, a nitko mu nije prigovarao za njegove nepodopštine. Počne plakati i cviljeti. To su čuli bjesovi druga dva unuka koji su šetali šumom ne bi li izbjegli djedovo zapomaganje. Oni su potrčali svome prijatelju i odnijeli ga Bjesomaru. Čim su bjesovi otišli od braće, oni su se osvijestili i shvatili kakvo su zlo

zapravo napravili svome djedu. Požurili su njemu i zatekli ga s nogama u vatri i molili ga za oprost. Starac ih je odmah pitao za Potjeha te kad su mu rekli da se utopio tražio je od njih da ga nose njemu.

Oni su ga ponijeli njegovom voljenom unuku držeći ga svaki s jedne strane. Kada su došli do vrha strmine, tamo nije više bilo zdenca već Svarožićevi dvori i pred njima Potjeh koji plače jer ga on ne pušta u svoje dvore zbog nepravde koju je učinio djedu. Starac koji je bio jako slab odjednom stane na noge, uhvati Potjeha pod ruku, te zajedno sretni, u suzama odu u Svarožićeve dvore. Potjeh je prikazan kao moralni pobjednik koji dopušta svojoj braći da nastave svoj život otkupljući njihove grijehе svojom smrću, ali je i otplatio vlastitu zabludu. Iskazuje se važnost slijeđenja uputa i posljedice koje slijede ako se ne poštuju (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar 2016).

5.2. *Šuma Striborova*

Šuma Striborova je najpoznatija bajka Ivane Brlić-Mažuranić (Pintarić, 2008, prema Fučkar, 2006). Bajka započinje mladićem koji ulazi u začaranu šumu gdje su se događala razna čuda. Navodi se i sljedeća rečenica koja je vrlo bitna i za kraj bajke: „Morala je pak ta šuma ostati začarana, doklegod u nju ne stupi onaj, kojemu je milija njegova nevolja nego sva sreća ovoga svijeta” (Brlić-Mažuranić, 1997: 49). Cijela je priča protkana čudesnim elementima i kao u svakoj bajci isprepliću se stvarni i nestvarni likovi. Mladić, njegova stara i dobra majka te djevojka s triješćem su ujedno i jedini stvarni likovi ove priče. U daljnjoj radnji mladić sjeda na kamen i ispred njega se stvara lijepa zmija koja mu se umiljavala. Taj nestvarni lik je zapravo ljudska duša zarobljena u tijelu guje zbog silnog grijeha i zlobe. Mladić se našali da će ju odvesti doma, a zmija pomisli: „Evo budalaste glave, koja će me osloboditi na svoju nesreću” (Brlić-Mažuranić, 1997: 49) i pretvori se u lijepu djevojku. Prema svim očekivanjima u bajci bi tu zmiyu trebao osloboditi junak i ona bi trebala postati dobra ili oslobođena zla, no ovdje dolazi do zanimljivog zapleta gdje je žena guja i dalje zla te to prenosi na ostale likove, konkretno na majku i sina. Sin se priklanjao jačoj strani, prvo je to bila majka, zatim njegova žena i on nije bio dovoljno snažan da zlu ženu promijeni (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016). Odlučio joj se smilovati i uzeti djevojku sa sobom. Zbog njezine zlobne pomisli ostao joj je zmijski jezik kojeg je majka

odmah primijetila kad je sin kući doveo snahu – guju. Bio je dobroćudan no vrlo podložan ženskoj dominaciji. Prvo majčinoj zatim ženinoj te je sreću pronalazio u ovisnosti o ženinoj nadmoći (Molvarec, 2016). Mladić je zamrzio svoju majku čim mu je spomenula ženin jezik jer je pomislio da je vještica. Ni snaha nije bila dobra prema staroj majci i zadavala joj je razne teške i sramotne poslove dok bi se njezin sin samo nasmijao na to. Jednog dana starica je plakala pred svojim vratima i zazivala Boga jer to više nije mogla trpjeti. U taj tren prolazila je djevojka u rasparanoj odjeći i prodavala triješće. Starica joj se ponudila da joj zašije rukav i u znak zahvale djevojčica joj je dala snop triješća te nastavila sretna dalje. Kasnije tu večer, snaha je opet zadala starici posao da ugrije vodu dok se oni ne vrate doma, pa je tako i zapalila vatru triješćem kojeg joj je djevojka dala. Odjednom se začulo kuckanje i iz vatre su se pojavili Domaći.

„Prema Tumaču imena na kraju zbirke: Domaći (Domovije) u svih slavenskih naroda nazivaju se tako mali kućni dusi koji dolaze na ognjište, pak više puta mnogo kvara učine, a katkad znaju i dobro učiniti” (Brlić-Mažuranić, 2010:117, prema Fučkar 2016). Ta vesela stvorenja su se rasplesala po cijeloj kuhinji i razveselili tužnu staricu koja im se i pojadala, a oni su ju pozorno slušali. Opisani su kao vrlo pozitivni likovi u potpunoj suprotnosti sinove odabranice. Tako nastaje i svojevrsna borba između dobra i zla gdje Domaći pomažu starici riješiti se zla u kući (žene – guje). Malik Tintilinić se odmah ponudio pomoći starici pa se dosjetio donijeti svračjih jaja i podmetnuti pod kokoš kojima snaha neće odoljeti te će isplaziti svoj zmijski jezik. To je bila dobra zamisao jer je snaha htjela pozvati cijelo selo da se pohvali da oni imaju piliće, a drugi nemaju. Tako je i bilo, snaha se vratila, i starici da joj kaže čim se jaja izlegnu kako bi mogla pozvati cijelo selo i naslađivati se. Svi su došli, a kad je snaha vidjela male svrake isplazila je jezik i svi su se zgrozili. Jedini koji je ostao uz nju je bio staričin sin koji je tada potjerao svoju majku i odlučio ju slijediti sa svojom ženom da bi vidio kako umire. Starica je hodala po hladnoći i odlučila zapaliti triješće koje joj je dala djevojka u poderanoj odjeći. Ponovno su poskočili iz vatre Domaći te im se starica opet izjadala. Malik se opet dosjetio kako joj pomoći. Pozvao je jelena i vjeverice i na njima su odjahali kod starješine šume – Stribora.

Stribor joj je ponudio vječnu mladost i sreću no tada ne bi nikad znala za svog sina. Starica je radije odabrala biti nesretna i znati za svoga sina pa je u tom času nestala sva čarolija šume Striborove uključujući i sinovu ženu guju. Majka i sin su se odjednom našli na

sredini šume zajedno i on ju je molio za oprost no majka je bila jako dobra i već mu je bila oprostila što se prikazuje u sljedećoj rečenici: „Moli sin Boga i majku, da mu oprostite. Bog mu oprosti, a majka mu nije ni zamjerila bila” (Brlić-Mažuranić, 1997: 55). Kasnije se sin vjenčao za djevojku s triješčem i svi su živjeli sretni, a čak se i Malik Tintilinić ponekad pojavljivao u ognjištu. *Šuma Striborova* je najpoznatija bajka Ivane Brlić-Mažuranić (Pintarić, 2008, prema Fučkar, 2006). Bajka započinje mladićem koji ulazi u začaranu šumu gdje su se događala razna čuda. Navodi se i sljedeća rečenica koja je vrlo bitna i za kraj bajke: „Morala je pak ta šuma ostati začarana, doklegod u nju ne stupi onaj, kojemu je milija njegova nevolja nego sva sreća ovoga svijeta” (Brlić-Mažuranić, 1997: 49).

Cijela je priča protkana čudesnim elementima i kao u svakoj bajci isprepliću se stvarni i nestvarni likovi. Mladić, njegova stara i dobra majka te djevojka s triješčem su ujedno i jedini stvarni likovi ove priče. U daljnjoj radnji mladić sjeda na kamen i ispred njega se stvara lijepa zmija koja mu se umiljavala. Taj nestvarni lik je zapravo ljudska duša zarobljena u tijelu guje zbog silnog grijeha i zlobe. Mladić se našali da će ju odvesti doma, a zmija pomisli: „Evo budalaste glave, koja će me osloboditi na svoju nesreću” (Brlić-Mažuranić, 1997: 49) i pretvori se u lijepu djevojku. Prema svim očekivanjima u bajci bi tu zmiiju trebao osloboditi junak i ona bi trebala postati dobra ili oslobođena zla, no ovdje dolazi do zanimljivog zapleta gdje je žena guja i dalje zla te to prenosi na ostale likove, konkretno na majku i sina. Sin se priklanjao jačoj strani, prvo je to bila majka, zatim njegova žena i on nije bio dovoljno snažan da zlu ženu promijeni (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016). Odlučio joj se smilovati i uzeti djevojku sa sobom. Zbog njezine zlobne pomisli ostao joj je zmijski jezik kojeg je majka odmah primijetila kad je sin kući doveo snahu – guju. Bio je dobroćudan no vrlo podložan ženskoj dominaciji. Prvo majčinoj zatim ženinoj te je sreću pronalazio u ovisnosti o ženinoj nadmoći (Molvarec, 2016). Mladić je zamrzio svoju majku čim mu je spomenula ženin jezik jer je pomislio da je vještica. Ni snaha nije bila dobra prema staroj majci i zadavala joj je razne teške i sramotne poslove dok bi se njezin sin samo nasmijao na to. Jednog dana starica je plakala pred svojim vratima i zazivala Boga jer to više nije mogla trpjeti. U taj tren prolazila je djevojka u rasparanoj odjeći i prodavala triješće. Starica joj se ponudila da joj zašije rukav i u znak zahvale djevojčica joj je dala snop triješća te nastavila sretna dalje. Kasnije tu večer, snaha je opet zadala starici posao da ugrije vodu

dok se oni ne vrate doma, pa je tako i zapalila vatru triješčem kojeg joj je djevojka dala. Odjednom se začulo kuckanje i iz vatre su se pojavili Domaći.

„Prema Tumaču imena na kraju zbirke: Domaći (Domovije) u svih slavenskih naroda nazivaju se tako mali kućni dusi koji dolaze na ognjište, pak više puta mnogo kvara učine, a katkad znaju i dobro učiniti” (Brlić-Mažuranić, 2010:117, prema Fučkar 2016). Ta vesela stvorenja su se rasplesala po cijeloj kuhinji i razveselili tužnu staricu koja im se i pojadala, a oni su ju pozorno slušali. Opisani su kao vrlo pozitivni likovi u potpunoj suprotnosti sinove odabranice. Tako nastaje i svojevrsna borba između dobra i zla gdje Domaći pomažu starici riješiti se zla u kući (žene – guje). Malik Tintilinić se odmah ponudio pomoći starici pa se dosjetio donijeti svračjih jaja i podmetnuti pod kokoš kojima snaha neće odoljeti te će isplaziti svoj zmijski jezik. To je bila dobra zamisao jer je snaha htjela pozvati cijelo selo da se pohvali da oni imaju piliće, a drugi nemaju. Tako je i bilo, snaha se vratila, i starici da joj kaže čim se jaja izlegnu kako bi mogla pozvati cijelo selo i naslađivati se. Svi su došli, a kad je snaha vidjela male svrake isplazila je jezik i svi su se zgrozili. Jedini koji je ostao uz nju je bio staričin sin koji je tada potjerao svoju majku i odlučio ju slijediti sa svojom ženom da bi vidio kako umire. Starica je hodala po hladnoći i odlučila zapaliti triješće koje joj je dala djevojka u poderanoj odjeći. Ponovno su poskočili iz vatre Domaći te im se starica opet izjadala. Malik se opet dosjetio kako joj pomoći. Pozvao je jelena i vjeverice i na njima su odjahali kod starješine šume – Stribora.

Stribor joj je ponudio vječnu mladost i sreću no tada ne bi nikad znala za svog sina. Starica je radije odabrala biti nesretna i znati za svoga sina pa je u tom času nestala sva čarolija šume Striborove uključujući i sinovu ženu guju. Majka i sin su se odjednom našli na sredini šume zajedno i on ju je molio za oprost no majka je bila jako dobra i već mu je bila oprostila što se prikazuje u sljedećoj rečenici: „Moli sin Boga i majku, da mu oproste. Bog mu oprosti, a majka mu nije ni zamjerila bila” (Brlić-Mažuranić, 1997: 55). Kasnije se sin vjenčao za djevojku s triješčem i svi su živjeli sretni, a čak se i Malik Tintilinić ponekad pojavljivao u ognjištu.

5.3. *Sunce djever i Neva Nevičica*

Sunce djever i Neva Nevičica je bajka u kojoj ima mnoštvo likova no nekoliko njih su protagonisti. Neva Nevičica je nositeljica radnje te se ostali likovi oko nje postepeno pojavljuju. Radnja započinje stvarnim i sporednim likovima, mlinarom i mlinaricom koji su bili zli i pohlepni te su se samo htjeli svidjeti caru i njegovoj kćeri carici. Tako su svima naplaćivali polovicu žita dok su caru davali besplatno. Jednog ih je dana posjetila baka Mokoš.

Mokoš je bila praslavenska, tj. sveslavenska božica. Smatrala se božicom močvara i blata pa ju je pratio epitet mokra. Mokoš možemo shvatiti kao božicu vlažne zemlje, oličenje majke prirode koja stoji između vrhovnog boga Peruna, kao njegova žena, i boga podzemlja Velesa. Uz to što je gazdarica na nebeskom dvoru, posvećuje joj se i močilo po čemu je i dobila ime. Močilo je naziv za dublji dio rijeke gdje se nameće lan i konoplja za predenje i tkanje. Da je vjerovanje u Mokoš zbilja bilo prisutno i na našim prostorima dokazuju brojni topografski elementi kao što su selo Mokošice (Katičić, 2011). Može se primijetiti da je autorica preuzela dio od praslavenske božice Mokoš uključujući i ime, a u knjizi ju opisuje na sljedeći način: „A Mokoš znala je u svašta da se pretvori: i u pticu i u zmiju i u baku i u djevojku. I još mogaše Mokoš svašta načiniti: i zla i dobra. Al jao si ga onomu, koji joj se zamjeri, jer bijaše vrlo pakosna. Stanovala Mokoš u glibu nakraj močvarâ, gdje je jeseni sunce sjedalo. Kod nje bi Sunce sve zime noćivalo, a Mokoš znala i ljute trave i krepke pregovore, te bajlila i tetošila nejakom Sunašce, dok se ne bi o Koledama pomladilo i nanovo prosinulo” (Brlić-Mažuranić, 1997: 101).

Mlinar joj nije htio dati cijelu torbu žita već je polovicu htio zadržati za sebe, a ona time ne bi imala dovoljno za nahraniti Sunce. Sve je to čula mlinareva kći Neva Nevičica i rekla baki neka dođe sutra kada bude sama i ona će joj cijelu torbu izmlijeti i dati. Drugi dan je baka došla i Neva Nevičica je ispunila svoje obećanje, a baka Mokoš joj je rekla da će joj uvijek biti na pomoći. Od tog dana ništa nije funkcioniralo bez Neve Nevičice što je bilo mrsko njezinim roditeljima. Tu se može primijetiti velika moć koju ima u upravljanju svojom zaradom svojim stečenim radom i nadzire se duh kapitalizma. Neva Nevičica ima veliku ekonomsku moć i dalje u priči, ali nju nije osobito briga za to već traga za ljubavi i srećom (Molvarec, 2016). Shvatila je da roditeljima to ne odgovara te

je poželjela otići kada im ne može ugoditi. U tom se trenu stvorila baka Mokoš i rekla joj da će ju odvesti u careve dvore gdje carica traži svoje ključeve koje je izgubila te da djevojka koja ih pronađe će biti njezina dvoranica, a muškarac njezin izabranik. Baka Mokoš se pretvori u prepelicu i pokazuje put Nevi Nevičici. Kada su došle dvor tamo ju je primijetio Oleh ban. Prepelica pokaže Nevi Nevičici ključeve i ona ih je dala Olehu banu ne mogavši skinuti pogled s njega. Sve je to promatrala carica kojoj se nije sviđala, a osobito ju je naljutilo što Oleh ban radije gleda siročce nego nju – caricu. Oleh ban odluči uzeti Nevu Nevičicu za svoju ženu i vrati ključ uvrijeđenoj carici pa je za njima poslala veliku vojsku. Dolazi do borbe između dobra i zla gdje je s jedne strane objesna carica, a s druge dobroćudna Neva Nevičica i Oleh ban. Dok su oni pripremali svoju svadbu nisu ni sumnjali što im se sprema, a Neva Nevičica je poželjela da joj Sunce bude djever.

Došla je ogorčena carica s vojskom i kako su bili nadjačani Neva Nevičica je poslala lastavicu po baku Mokoš koja joj nije htjela pomoći jer joj se zamjerila. Oleh ban je bio vrlo tužan što nitko nije mogao pomoći pa smisli plan kako da ju spasi i odluči dati život za svoju izabranicu. U tom trenu prolazi Sunce i pomogne djevojci spočitavajući baki Mokoš što je Neva Nevičica njemu pomogla kada je trebalo, a Mokoš se zainatila. Tada baka propadne u zemlju od srama. Sunce je usijalo po caričinih vojnicima i ubijalo jednog po jednog, a Mokoš im je otvarala glibove u zemlji. Uzvanici s vjenčanja koji su branili Nevu Nevičicu i njezinog Oleha bana brzo su se oporavili. Već sutra su Oleh ban i Neva Nevičica spremili svadbu na kojoj je Sunce bilo djever i nitko nije bio sretniji od njih. Naime u priči dobro pobjeđuje zlo te dobri likovi ostaju živjeti sretno što je čest završetak priča Ivane Brlić-Mažuranić.

6. JESU LI *PRIČE IZ DAVNINE* NAMIJENJENE DJECI I NA KOJI NAČIN?

Jedna od prvih književnih vrsta s kojom se dijete susreće je bajka. Zbog svoje čudesnosti, ona djeci rane i predškolske dobi nudi ulazak u, već im dobro poznat, svijet mašte. Djeca preferiraju ona djela koja su jednostavna i lako razumljiva. Tako je i bajka jedna od jednostavnih književnih vrsta gdje se isprepliće stvarno i nestvarno. Tako se i analizom *Priča iz davnine* željelo doći do odgovora na pitanje: „Jesu li *Priče iz davnine* namijenjene djeci i na koji način?” Analizom su bili sagledani aspekti podjele likova na stvarne i nestvarne, odnos likova djece prema odraslima te doprinos bajkovitosti. Kroz ta temeljna obilježja dolazi se do odgovora koji će u ovom poglavlju biti pomnije objašnjen (Skok, 2007, prema Anić, 2016).

Mišljenja su podijeljena između književnika i pedagoških djelatnika o primjerenosti ove književne vrste na djecu rane i predškolske dobi. S jedne strane se spominje negativan stav povezan s nestvarnošću te navode negativan učinak mašte na djecu, osobito na psihološki razvoj djeteta. Također tvrde da upravo ta nerealnost bajki, poljuljana mističnošću i religioznošću, može ostaviti cjeloživotne strahove, te stvarni likovi koji su loše predstavljeni mogu ostaviti loš dojam o članovima obitelji zbog karakterizacije u bajkama. S druge strane navode se pozitivni aspekti bajki. Snažan argument je primjena u umjetničkom pristupu gdje zagovornici istog iskazuju bit u uživanju, maštanju te predanosti svijetu koji bajka pruža. Postoji i evolucijsko stajalište koje se zalaže za pozitivne učinke bajki te govori o suočavanju djece s konfliktima nesvjesno kroz emotivni doživljaj bake (Hameršak i Zima, 2015, prema Anić, 2016). Također dijete kroz bajku upoznaje svijet kakvog su generacije prije njega ostavile. Upoznaje se s raznim pojavama, društvenim situacijama, dobrim i lošim djelima te ne temelju toga uči i upoznaje svijet (Crnković, 1967, prema Anić, 2016).

Borba dobra i zla je jedna od karakteristika bajke. Djeca imaju tendenciju poistovjetiti se s likom te se u potpunosti užive u radnju. Upravo polarizacija likova prema moralnim načelima je važna za usvajanje etičkih normi kod djece. Spominje se i da su u bajkama životna učenja koja se prenose s koljena na koljeno te djeci tako objašnjavaju razne

životne situacije. Dijete doživljava katarzu kroz sretan završetak bajke i pobjedom dobra nad zlom (Hranjec, 2009, prema Fučkar, 2016).

Sve su tvrdnje i teorije primjenjive na *Priče iz davnine* jer autorica kroz svoje bajke izražava umjetnost, način života, kršćanska načela te razne situacije koje se prenesenim značenjem mogu primijeniti na svakodnevni život (Težak i Težak, 1997, prema Fučkar, 2016).

Više je pozitivnih teorija za namjenu *Priča iz davnine* djeci te se kroz navedene ulomke može primijetiti raznolikost prednosti za dijete koje čita njezine bajke. Jasno je da većina stručnjaka (Crnković, 1967, prema Anić, 2016) zagovara bajke te vidi temelj za životno učenje djece kroz razne aspekte života. Možemo se složiti da su *Priče iz davnine* namijenjene za djecu te svaka priča ima pouku i životnu lekciju koju dijete može usvojiti njima. Raznolike su i posebne te se mogu preslikati na moderan život i usvojiti razne moralne i životne vrijednosti. Zagrebačke odgajateljice Brankica Grgac i Sandra Bubalo (2012) odlučile su svojoj skupini predstaviti djela Ivane Brlić-Mažuranić. Približile su im autoricu i njezina djela jer su djeca pokazala značajan interes za stranu književnost pa su im željele prikazati dio kulturne baštine. Prateći njihove interese, zajednički su izradile *Ivanin kutak* u kojem su djeca mogla „istraživati i ‘proigravati’ čudesan svijet Ivane Brlić-Mažuranić” (Grgac i Bubalo, 2012:19). Uistinu su uspjele u svom naumu te su djeca bila vrlo zainteresirana te su se uključili i njihovi roditelji u organizaciji *Ivaninog kutka*. Još je jedan projekt oživljavanja priča Ivane Brlić-Mažuranić i Ivanina kuća bajki u Ogulinu o kojoj će se pisati u nastavku odnosno sljedećem poglavlju.

7. IVANINA KUĆA BAJKE

Ivanina kuća bajke nalazi se u Ogulinu, u Frankopanskom kaštelu, njezinom rodnom mjestu. Željela se prikazati bajkovitost njezinih djela upravo onako kako ih je ona zamišljala u gradu koji ju je ponajviše inspirirao. „Tako čaroban svijet Ivaninih bajki na osebujan način povezuje i njezin rodni grad s univerzalnim kulturnim fenomenom cijelim svijetom rasprostranjenog književnog žanra – bajke, pa Ogulin i njegovu okolicu opravdano doživljavamo zavičajem bajke!” (Ratković, 2006:308).

Ivanina kuća bajke je multimedijalni i interaktivni centar sastavljen od više dijelova. U njemu se nalazi izložba inspirirana, najvećim dijelom, *Pričama iz davnine*. Ta je izložba stalna no uistinu je dojmljivog sadržaja što se može vidjeti na Slici 3 te je često mjesto posjetitelja osobito tijekom Ogulinskog festivala bajki.¹

¹ *Ivanina kuća bajke* Pribavljeno 20.4.2020. sa <http://www.ivaninakucabajke.hr/hr/ivanina-kuca-bajke/sto-je-ivanina-kuca-bajke/>

Slika 3: Stalna izložba Ivanine kuće bajke u Ogulinu

U sklopu Ivanine kuće bajke nalazi se i radionica, suvenirnica i biblioteka gdje se često održavaju razne aktivnosti povezane uz njezina djela. Raznim radionicama djecu se upoznaje s bajkama Ivane Brlić-Mažuranić i potiče se kreativno izražavanje kako bi djeca imala predodžbu nastanka njezinih djela.

Na samom ulazu pojavljuje se autobiografija Ivane Brlić-Mažuranić, a zatim i interaktivni sadržaj u kojem djeca mogu pročitati njezina djela, pregledati likove ili poslušati priče. Zanimljivo je da postoji i podjela na stvarne i nestvarne likove što se može pregledati na zidnom ekranu te pregled stranih naslovnica što se gleda kroz špijunku. Također postoje posebni prostori za preslušavanje priča ili gledanje kratkih crtanih filmova inspiriranih *Pričama iz davnine* te igrati interaktivne igre.²

² Isto.

8. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada, s naslovom Slika djeteta u zbirci bajki *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić, bio je odgovoriti na pitanje je li zbirka bajki *Priče iz davnine* namijenjena djeci i na koji način te ima li izuzetaka u nekim pričama. Analizom *Priča iz davnine* se pokušalo odgovoriti na postavljena pitanja, ali i došlo do spoznaja da uloga djeteta varira od priče do priče kao i odnos djeteta prema odraslima te podjela na stvarne i nestvarne likove. Tako u priči *Ribar Palunko i njegova žena* dijete ima pasivnu, sporednu ulogu te je prikazano kao stvarni lik, potpuno ovisan o odraslima pa i prihvaća njihov utjecaj. *Regoč* je priča u kojoj djeca imaju razne uloge te se spominju kroz cijelu priču. Kosjenka i Regoč su prikazani kao nestvarni nositelji radnje te zajedničkim snagama pomažu likovima u priči među kojima su i djeca s kojima se Kosjenka osobito prijatelji. U priči *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica* su djeca glavni likovi koji prolaze razne zgode čuvajući majčine poklone koji ih štite od zlih sila. Oni su stvarni likovi koji se snalaze u nepoznatom protiv raznih fantastičnih likova. *Lutonjica Toporko i devet župančića* je priča u kojoj je glavni dječji lik Toporko koji je specifičan zbog toga što je prikazan kao stvarni lik no u određenim dijelovima se prikazuju njegove fantastične sposobnosti te je nastao na nadnaravan način. Zbog toga je on zapravo nestvaran lik zajedno s devet javorića koji su također prikazani kao djeca. Toporko je za razliku od javorića samostalan i nije toliko ovisan o odraslima koliko i oni te djeluje aktivno kroz cijelu priču. Posljednja priča koja prikazuje djecu je *Jagor*. Dijete je stvarni nositelj radnje oko kojeg se isprepliće fantastična radnja. Prikazan je njegov odnos sa zlom maćehom i pasivnim ocem te pomoć koju dobiva od Bagana i životinja nakon što upadne u rov Poludnice. Jagor simbolizira dobro koje na kraju i pobjeđuje te nastavlja živjeti sretno sa svojim životinjama.

Čitajući ponovno *Priče iz davnine* stvara se potpuno drugačiji doživljaj, nego čitajući ih kao dijete. Ivana Brlić-Mažuranić stvara uistinu snažne poruke koje prenosi kroz svoja djela te niti jednog čitatelja ne može ostaviti ravnodušnim. Posebna sinergija ostvaruje se Kirinovim ilustracijama koje su doista u skladu s čarobnim svijetom *Priča*. Njihova dugogodišnja suradnja dovela je do potpunosti djela i konstantnog napretka te ravnoteže teksta i ilustracija koje ga prate pa dovodi do fantastičnog doživljaja. U skladu s tipičnim obilježjima bajke: nedefinirani prostor i vrijeme, isprepletanje dobra

i zla, stvarnog i nestvarnog, klasna podjela, te kraj s pobjedom dobrih likova i nagrada za dobra djela i slično, Ivana Brlić-Mažuranić svoje *Priče iz davnine* piše tako. Sve te radnje doprinose bajkovitosti njezinih djela, a lik djeteta se najčešće prikazuje nevino, dobro te podložno utjecaju starijih.

Na kraju se može zaključiti da su *Priče iz davnine* primjerene djeci te da se na različite načine djeci može približiti sadržaj istih. Jedan od načina je već prethodno opisan pristup odgajateljica koje su napravile poseban centar i u njemu s djecom proigravale razne događaje iz priča te stvorile okruženje u skladu s dobom u kojem je živjela Ivana Brlić-Mažuranić. Drugi, vrlo zanimljiv način, je Ivanina kuća bajki u Ogulinu gdje se interaktivnim sadržajem prikazuju Ivanina djela i čarobnim okruženjem uvodi djecu u njezina djela. Sve priče imaju nešto posebno uključujući i pouku koja se može primijeniti na današnji svijet i okruženje. Ako se na primjeren način djeci prikažu priče oni ih u potpunosti mogu doživjeti pa i očuvati te prenositi na sljedeće generacije.

9. LITERATURA

1. Babić, V. i Vekić, D. (2018). Simboličke i značenjske funkcije flore u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić. *Nova prisutnost*, XVI (2), 261-276. Pribavljeno 5.4.2020. sa <https://doi.org/10.31192/np.16.2.4>
2. Brlić-Mažuranić, I. (1997). *Priče iz davnine*. E-lektire, Zagreb. Pribavljeno 16.4.2020. sa https://lektire.skole.hr/system/files/pdf/2018/brlic-mazuranic_price-iz-davninee.pdf
3. Dadić, K. i Pušić, B. (2016). Bajka Jagor Ivane Brlić-Mažuranić kao ishodište za pedagoško i evolucijsko-psihološko razmatranje „Pepeljuga efekta”. *Život i škola*, LXII (2), 255-266. Pribavljeno 5.4.2020 sa <https://hrcak.srce.hr/179040>
4. Engler, T. i Kos-Lajtman, A. (2011). Bajkopisna diseminacija mitoloških motiva u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić na primjeru intertekstualnih poveznica s leksikonom A. Tkanyja. *Studia Mythologica Slavica*, 14(0), 307. Pribavljeno 29.3. 2020. sa <https://ojs.zrc-sazu.si/sms/article/view/1616/1365>
5. Flego, V. (2009). *Vladimir Kirin*. Pribavljeno 15.3.2020 sa: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=208>
6. Grgac, B. i Bubalo, S. (2011). U bajkovitom svijetu Ivane Brlić-Mažuranić. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 19-20. Pribavljeno 20.4.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/124195>
7. Katičić, R. 2011. *Gazdarica na vratima. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske sredine*. Zagreb/Mošćenička Draga: Ibis grafika.
8. Kos-Lajtman, A. i Horvat, J. (2011). Ivana Brlić-Mažuranić, *Priče iz davnine*: nova konstrukcija izvora i metodologije. *FLUMINENSIA*, 23 (1), 87-99. Pribavljeno 21.4.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/78243>
9. Lovrić Kralj, S. i Dvorščak, T. (2018). Od vizualnoga identiteta do političkoga čina: povijest Kirinovih ilustracija Priča iz davnine. *Libri et liberi*, 7 (1), 67-92. Pribavljeno 20.4.2020. sa: [https://doi.org/10.21066/carcl.libri.2018-07\(01\).0004](https://doi.org/10.21066/carcl.libri.2018-07(01).0004)
10. Molvarec, L. (2016). Predodžbe djece i mladih u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić. *Libri et liberi*, 5 (2), 323-340. Pribavljeno 21.4.2020. sa [https://doi.org/10.21066/carcl.libri.2016-05\(02\).0001](https://doi.org/10.21066/carcl.libri.2016-05(02).0001)

11. Ratković, D. L. (2006). Ivanina kuća bajke u Ogulinu, njihovu zajedničkom zavičaju. *Muzeologija*, (43/44), 306-314. Pribavljeno 21.4.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/76997>
12. Zdenik, V. *Priče iz davnine*. Pribavljeno 16.3.2020 sa:[http://www.matica.hr/vijenac/167/Priče iz davnine/](http://www.matica.hr/vijenac/167/Priče%20iz%20davnine/)

Ostali izvori

1. Anić, L. (2016). *Ivana Brlić-Mažuranić između dužnosti i ideala: motiv majčinske ljubavi* (Završni rad). Pristupljeno 20.4.2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:691797>
2. Branilović, M. (2016). *Bajke braće Grimm u filmskom mediju* (Završni rad). pristupljeno 15.4.2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:132139>
3. Dvorščak, T. (2016). *Ilustracije Vladimira Kirina u djelu Priče iz davnine*. (Završni rad). Pribavljeno 16.4.2020. sa <https://repositorij.unizg.hr/islandora/object/ufzg:215/preview>
4. Fučkar, A. (2016). *Bajke Ivane Brlić-Mažuranić i suvremene bajke: komparativni pristup* (Diplomski rad). Pribavljeno 5.4.2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:502650>
5. Katalinić, A. (2019). *Prilagodbe bajki braće Grimm za slikovnice* (Završni rad). Pristupljeno 14.4.2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:671766>
6. Šimunović, M. (2018). *Klasične bajke u filmskim prilagodbama Walta Disneyja* (Završni rad). Pribavljeno: 10.4.2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:382954>

Prilozi

Slika 1: Ivana Brlić-Mažuranić

Izvor: Hrvatska povijest. (2020., 18. travanj). *Na današnji dan: 18. travnja 1874. rođena je Ivana Brlić Mažuranić - književnica koja je bajke pretvorila u stvarnost*. Pribavljeno 20.4.2020. sa <https://eivanec.com/wp-content/uploads/2020/04/ivana-brli%C4%87-ma%C5%BEurani%C4%87.jpg>

Slika 2: Ilustracija Vladimira Kirina za *Priče iz davnine*

Izvor: Bibliofil. (2006). *Ivana Brlić Mažuranić: Priče iz davnine*. Pribavljeno 20.4.2020. sa: <https://www.bibliofil.hr/hr/ivana-brlic-mazuranic-price-iz-davnine-5>

Slika 3: Stalna izložba Ivanine kuće bajke u Ogulinu.

Izvor: vlastita fotografija.